

Він сам себе називав учнем Ганса Крістіяна Андерсена, але тимчасом ніцшеанці могли б назвати його своїм однодумцем; він хто – натураліст, символіст, екзистенціаліст – чи він мав у собі це все в передбаченні і в здійсненні? Він прозаїк чи драматург? Філософ чи поет? Він наш сучасник чи син дев'ятнадцятого століття?

Не розшифрований досі, не осягнутий остаточно і не до кінця прийнятий світом, дивовижний швед Юхан Август Стріндберг, може, ще загадковіший, ніж італієць Луїджі Піранделло.

У статті “Про сучасну драму і сучасний театр” 1889 р. він писав: “У новій натуралістичній драмі стало помітним виразне прагнення до переконливих мотивацій. Саме тому найчастіше беруть смерть у її крайніх проявах: життя і смерть, народження і вмирання, боротьба за подружжя, за засоби існування, боротьба за честь...”. Стилїстика, лексика, термінологія Стріндберга – якому часові вони належать? Драматургія і театр Стріндберга – це минуле чи позачасове?

Але ставити всі ці запитання перед українським літературознавством, театрологією, практиками театру справа безнадійна і некоректна. Августа Стріндберга наша сцена, власне, і не бачила; готовий до вивчення світової драматургії читач не знайде його драм в українських перекладах. Їх попросту майже немає.

Львів'яни, правда, мають можливість у Театрі “Воскресіння” дивитися Стріндбергову “Дорогу в Дамаск” (режисер – Ярослав Федоришин). А нещодавно на сцені театру Києво-Могилянської академії побачила світ вистава “Фр'юкен” за мотивами п'єси А. Стріндберга “Фр'юкен Юлія” (режисер – Андрій Приходько).

“Танець смерти” разом з “Дорогою в Дамаск” та “Грою химер” належить до філософсько-символістських п'єс. Ми пропонуємо читачеві не апробований на кону перший український переклад драми “Танець смерти” (безпосередньо зі шведської) у виконанні Наталі Іваничук за літературно-редакторської підтримки Ніни Бічуї. Здійснений на замовлення Львівського національного театру ім. М. Заньковецької, свого часу переклад не отримав сценічного втілення, та відтепер відкритий для всіх охочих розгадувати загадки “нерозгаданого” Стріндберга.

Август СТРИНДБЕРГ

ТАНОК СМЕРТИ

ДРАМА

Дійові особи:

ЕДГАР – капітан фортечної артилерії

АЛІСА – його дружина, колишня акторка

КУРТ – шеф карантину

Другорядні особи:

ЄННІ

СТАРА ЖІНКА

ВАРТОВИЙ

ДІЯ I

Кругле фортечне приміщення, кладене з сірого каменю. Двоє великих зашкленних дверей, крізь які видно море й гарматну батарею на узбережжі. Обабіч дверей – вікна, на підвіконнях квіти й клітки з пташками. Праворуч від дверей фортепіано, ближче до середини сцени – кравецький столик і два крісла. Ліворуч письмовий стіл, на ньому телеграфний апарат, ще ближче етажерка з фотопортретами. Обіч шезлонг. Під стіною буфет. Угорі лампа. На стіні біля фортепіано, обрамлений двома великими вінками зі стрічками висить портрет жінки в театральному костюмі. Біля дверей одержаний вішак – на ньому деталі офіцерського однострою, шабля та ін. Поряд секретер. Ліворуч від дверей по-чеплено барометр.

Теплий осінній вечір. Через відчинені фортечні ворота видно при батареї постать вартового артилериста. На голові у нього гребенястий шолом, шабля вартового вряди-годи зблискує в червонястих променях сонця. Здаля просториться темне й спокійне море.

Капітан сидить у кріслі ліворуч від кравецького столика. Крутить у пальцях згаслу сигару. На ньому приношений мундир, чоботи з острогами для їзди верхи. Виглядає капітан втомленим і змудженим. Аліса нерухомо й бездіяльно сидить у кріслі праворуч. Теж здається втомленою – неначе на щось очікує.

КАПІТАН. Може, ти б мені заграла?

АЛІСА (*байдуже, без в'їдливості*). Що заграти?

КАПІТАН. Що хочеш!

АЛІСА. Ти не любиш мого репертуару!

КАПІТАН. А ти мого!

АЛІСА (*ухильно*). Двері хай так і будуть відчинені?

КАПІТАН. Як собі хочеш! Мені байдуже. Здається, там досить тепло.

АЛІСА. То не зачиняй. (*Павза*). Чому ти не куриш?

КАПІТАН. Міцний тютюн – вже не для мене.

АЛІСА (*майже доброзичливо*). Кури тоді слабший! Ти ж запевняв, що це твоя єдина втіха.

КАПІТАН. Втіха! Що воно таке?

АЛІСА. Питання не до мене! Я знаю про втіху не більше, ніж ти. Хочеш віскі?

КАПІТАН. Трохи згодом!.. А що там сьогодні на вечерю?

АЛІСА. Звідкіль я знаю? Запитай Христину.

КАПІТАН. Здається, незабаром піде макрель. Уже осінь...

АЛІСА. Осінь!

КАПІТАН. Надворі – й тут, між нас. Та попри всі осінні холоди зовсім не варто гордувати макреллю з кружечком цитрини й келихом бургундського вина!

АЛІСА. Який ти зробився красномовний!

КАПІТАН. Ми маємо ще трохи білого бургундського в пивниці?

АЛІСА. Років п'ять я вже поняття не маю, чи ми ще маємо якусь пивницю з винами...

КАПІТАН. Ти ніколи не знала, що в тебе діється. А тут не за горами наше срібне весілля...

АЛІСА. Невже ти справді хочеш влаштувати свято з цього приводу?

КАПІТАН. Хочу.

АЛІСА. Мудріше було б не афішувати наших злиднів, котрим, до речі, вже також двадцять п'ять років.

КАПІТАН. Алісо, серденько, різне траплялося, але ж я пригадую й такі хвилини, коли ми непогано розважались! І треба ловити мить, поки не надійшов кінець усьому!

АЛІСА. Кінець усьому? Хоч би так сталося!

КАПІТАН. Кінець уже настав! А як там щось є, то можна все вивезти на чортопхайці й порозкидати на грядці в городі!

АЛІСА. І стільки галасу з нічого.

КАПТАН. Так, саме так. І не я це зробив.

АЛІСА. Стільки галасу. *(Павза)*. Ти вже узяв пошту?

КАПТАН. Так.

АЛІСА. Від різника прийшов рахунок?

КАПТАН. Так.

АЛІСА. Великий?

КАПТАН *(виймає з кишені папір, озброюється окулярами, але одразу ж їх і знімає)*. Прочитай сама. Я недобачаю.

АЛІСА. Що з твоїми очима?

КАПТАН. Не знаю!

АЛІСА. Старієш?

КАПТАН. Що ти верзеш? Це я – старію?

АЛІСА. Таж не я!

КАПТАН. Гм!

АЛІСА *(вивчає рахунок)*. Ти можеш заплатити?

КАПТАН. Так. Але не зараз!

АЛІСА. Отже, згодом?.. Згодом, через рік, коли відправлять у відставку, коли призначать мізереньку пенсію. Тоді вже буде надто пізно! Згодом, коли повернеться недуга...

КАПТАН. Повернеться! Я ніколи не хворів, хіба що тільки одного разу почувався не дуже добре... У мене попереду ще років з двадцять!

АЛІСА. Лікар іншої думки!

КАПТАН. Лікар?!

АЛІСА. А кому краще знати про твої болячки?

КАПТАН. Кажу тобі: я не хворий і ніколи не хворів. І не хворітиму, бо піду з життя ураз, як належить старому воякові.

АЛІСА. А ргоро лікаря! Ти знаєш, що він влаштовує сьогодні вечірку?

КАПТАН *(обурений)*. Ну то й що?! Нас не запросили? Не запросили, бо ми з ними не маємо нічого спільного, а не маємо, бо не хочемо. Я їх зневажаю! Голота!

АЛІСА. Ти про всіх так говориш!

КАПТАН. Бо всі вони голота!

АЛІСА. Крім тебе, правда?

КАПТАН. Правда! Я завжди дбав про власну гідність! Я не належу до того бидла!

Павза.

АЛІСА. Хочеш пограти в карти?

КАПТАН. Чом би й ні!

АЛІСА *(виймає з шухлядки кравецького столика колоду карт, тасує їх)*. Подумати тільки – військовий оркестр на приватній вечірці у доктора!

КАПТАН. А все тому, що він гне коліна перед полковником у місті! Плазувати! Я б так не міг!

АЛІСА. Колись ми з Гердою подругували, та я розчарувалася у ній, вона така фальшива.

КАПТАН. Фальшиві – геть усі! Що козир?

АЛІСА. Візьми окуляри!

КАПТАН. Не допоможе!.. Так, так!

АЛІСА. Козир вино!

КАПТАН (*невдоволено*). Вино?

АЛІСА (*ходить*). Здається, дружинам тих прибульців-офіцерів ми муляємо очі...

КАПТАН (*ходить і бере карту*). Ну то й що? Тобі не байдуже? Я проживу без них – та й досі жив так само!

АЛІСА. Я теж! Але діти! Діти ростуть без товариства, Едгаре.

КАПТАН. А то вже хай вони самі собі дбають про товариство в місті! Я забираю... Маєш козир?

АЛІСА. Маю! Це вже моє!

КАПТАН. Шість і вісім – п'ятнадцять!

АЛІСА. Чотирнадцять, чотирнадцять!

КАПТАН. Шість і вісім – чотирнадцять... Здається, я розучився рахувати! Плюс два – шістнадцять... (*Позіхає*). Ти здаєш.

АЛІСА. Що, втомився?

КАПТАН (*роздає*). Ні, анітрохи.

АЛІСА (*прислухається*). Музику аж сюди чутно. (*Павза*). Як ти думаєш, Курта запросили?

КАПТАН. Він приїхав уранці, то, мабуть, мав час одягнути фрак. А сюди навідатись йому забракло часу.

АЛІСА. Він буде начальником карантину? Тут розташують карантинну зону?

КАПТАН. Ну так.

АЛІСА. Гм... він мій кузен, я колись носила таке саме прізвище.

КАПТАН. Знайшла чим пишатись!

АЛІСА. Слухай... (*різко*). Облиш мою родину. Тоді я й твою не зачеплю.

КАПТАН. Гляньте на неї! Ти що? Знову починаєш?

АЛІСА. Начальник карантину – це лікар?

КАПТАН. Ні, це тільки такий собі цивільний адміністратор чи бухгалтер. Курт так і не зумів досягти чогось у житті.

АЛІСА. Невдаха...

КАПТАН. ...він коштував мені купу грошей... І повівся, як негідник, коли покинув жінку з дітьми.

АЛІСА. Не будь надто жорстокий, Едгаре!

КАПТАН. А він, скажи, який він був? Не знаю, чим він там займався в тій Америці! Я б не сказав, що мені його бракувало. А втім, він був приємним хлопцем, і я любив з ним подискутувати.

АЛІСА. Бо він такий поступливий!

КАПТАН (*тихато*). Поступливий чи ні – однак з ним можна було перекинутися словом... А тут, на цьому острові, нема нікого, хто б розумів мене... тьху, купа телепнів...

АЛІСА. Як дивно: Курт з'явився тут перед нашим срібним весіллям... не має значення, будемо святкувати, чи ні...

КАПІТАН. Що тут такого дивного... Це ж він нас з тобою поєднав. Або – як там казали – видав тебе заміж!

АЛІСА. А то не він?

КАПІТАН. Звичайно, він... Це був його задум. А вже добрий чи лихий – суди сама.

АЛІСА. Легковажний задум...

КАПІТАН. ...за який нам довелося спокутувати, чомусь нам, а не йому!

АЛІСА. Ах, якби я лишилась у театрі! Всі мої приятельки стали знаменитими.

КАПІТАН *(підводиться)*. Аякже!.. Ну, тепер пора випити. *(Підходить до буфету, робить собі трог і попиває стоячи)*. Якби тут стояв високий дзиглик, то можна було б увити, що ми опинились у Копенгагені. В американському барі!

АЛІСА. Замовимо собі такий дзиглик, хай нам ввижається Копенгаген. То були наші найкращі часи.

КАПІТАН *(ковтає трюнок)*. Так! Пам'ятаєш те *navarin aux pommes* у Німба? *(Прицмокує)*.

АЛІСА. Ні. Я пам'ятаю концерти в Тіволі!

КАПІТАН. У тебе вишуканий смак!

АЛІСА. Радій, що маєш таку дружину.

КАПІТАН. Я радію!

АЛІСА. Тоді, як хочеш нею похвалитись...

КАПІТАН *(п'є)*. Мабуть, у доктора танцюють... Чуєш, як туба-бас грає на три чверти... бум-бум-бум!

АЛІСА. А мені вчувається мелодія вальсу... Давно я вже не танцювала вальс...

КАПІТАН. Невже ти б ще утяла?

АЛІСА. Ще?!

КАПІТАН. Хіба ти не занехаяла танці, так само, як і я?

АЛІСА. Едгаре, я молодша від тебе на десять років!

КАПІТАН. Тоді ми з тобою однолітки. Жінка мусить бути молодшою від чоловіка на десять років!

АЛІСА. Ох, Едгаре, соромся! Ти давно вже старий телепень, а я... це мої найкращі літа!

КАПІТАН. О так, сонечко, тобі ще часом навіть вдається бути чарівною – коли тобі цього конче треба.

АЛІСА. Може, засвіtimo лампу?

КАПІТАН. Засвіtimo!

АЛІСА. То подзвони!

КАПІТАН *(лінькувато підходить до стола й дзвонить)*.

ЄННІ *(з'являється справа)*.

КАПІТАН. Може, Єнні буде така ласкава й запалить лампу?

АЛІСА *(різко)*. Засвіти лампу!

ЄННІ. Так, ласкава пані. *(Засвічує лампу. Капітан приглядається до Єнні)*.

АЛІСА *(жорстко)*. Ти добре протерла скло?

ЄННІ. Так, злегка.

АЛІСА. Що це за відповідь?

КАПТАН. Алісо, послухай!..

АЛІСА (*до Єнні*). Йди геть! Я сама! Так буде краще.

ЄННІ. Я теж так гадаю! (*Рушає до дверей*).

АЛІСА (*встає*). Забирайся!

ЄННІ (*зволікає при дверях*). Цікаво... що б сказала милостива пані, коли б я справді забралася?

АЛІСА (*мовчить*).

ЄННІ (*виходить*).

КАПТАН (*засвічує лампу*).

АЛІСА (*занепокоєно*). Вона справді піде?

КАПТАН. Мене б це зовсім не здивувало... Правда, тоді ми опинимося перед...

АЛІСА. Едгаре, це ти винен, ти їм даєш забагато волі!

КАПТАН. О ні! Ти ж сама бачила, зі мною вони завше гречні.

АЛІСА. Бо ти перед ними запопадаєш! Ти взагалі... скачеш на задніх лапах перед своїми підлеглими. Натура деспота й раба!

КАПТАН. Тинди-ринди...

АЛІСА. Так, ти лижеш чоботи своїм солдатам й молодшим офіцерам, а поряд з рівними собі не смієш кроку ступити...

КАПТАН. Уфф!

АЛІСА. Не заперечуй: це властиво деспотичним натурам!.. Ти думаєш, вона забереться від нас?

КАПТАН. Звичайно, якщо ти не вийдеш до неї й не поговориш спокійно...

АЛІСА. Я?

КАПТАН. Коли я звернуся до неї лагідно, ти почнеш дорікати, ніби я залицяюсь до по-коївок!

АЛІСА. Господи, невже вона справді піде? І мені доведеться все робити самій? Мої руки, слухай, я знищу свої руки!

КАПТАН. І це ще не найгірше!. Але як Єнні піде від нас, мабуть, і Христина теж не залишиться, а тоді ми вже ніколи не знайдемо собі служниці на цьому острові! Стерничий на пароплаві відлякує всіх новеньких, які приїздять сюди шукати роботу... а коли не він, то – мої гармаші.

АЛІСА. Гармаші, так, звичайно, твої гармаші, котрих доводиться підгодовувати на моїй кухні! А тобі бракує відваги вказати їм на двері...

КАПТАН. Бо інакше й вони заберуться, як тільки настане час відновлювати контракт... а тоді нам доведеться замкнути цю нашу крамничку.

АЛІСА. Через них ми підемо з торбами!

КАПТАН. От власне! І щоб цього не сталося, офіцерський корпус хоче звернутись до його королівської величності з проханням збільшити раціон...

АЛІСА. Чий раціон?

КАПТАН. Гармашів!

АЛІСА (*вибухає сміхом*). Ти збожеволів!

КАПТАН. Смійся, смійся, а я послухаю!

АЛІСА. Скоро я зовсім забуду, що таке сміх.

КАПІТАН *(запалює сигару)*. Дарма! Цього ніколи не слід забувати... Життя тут таке нудне.

АЛІСА. Так, усе справді невеселе!.. Пограємо ще?

КАПІТАН. Ні, я втомився.

Павза

АЛІСА. Послухай, а мене злостить, що мій кузен, цей новоспечений начальник карантину, перший візит складає нашим недругам.

КАПІТАН. Що там казати!

АЛІСА. Ти звернув увагу, що пише газета? У рубриці “Нові прибульці” навпроти прізвища мого кузена вказано: “рантьє”. Невже він доробився грубих грошей?

КАПІТАН. Рантьє? Таак! Багатий кривняк! Перший у родині!

АЛІСА. У твоїй родині – так! У моїй не бракувало заможних людей.

КАПІТАН. Уявляю, як він приндиться, коли у нього справді завелися грошенята. Але я поставлю його на місце. Щоб не пробував гнути кирпу.

Джеркотить телеграф

АЛІСА. Хто це?

КАПІТАН *(стає, наче вкопаний)*. Помовч, Алісо. Будь ласка.

АЛІСА. Та підійди до апарату!

КАПІТАН. Я слухаю, що там говорять. Це діти!

*Йде до апарата, вистукує відповідь, потім апарат якусь мить тріскає й урешті замовкає.
Капітан знову вистукує відповідь.*

АЛІСА. І що там?

КАПІТАН. Чекай! *(Закінчує передавати сигнал)*. Діти! Вони в місті, на головній вартівні. Юдита знову хвора і не пішла до школи.

АЛІСА. Знов? А що вони ще казали?

КАПІТАН. Та звісно що: просили грошей.

АЛІСА. Куди Юдита поспішає? Могла б здавати матуру й наступного року!

КАПІТАН. Спробуй сама її переконати. Побачиш, чи тобі вдасться.

АЛІСА. Це ти повинен її переконати!

КАПІТАН. Я вже не раз намагався, ти знаєш, але наші діти роблять тільки те, що їм забагнеться.

АЛІСА. Принаймні в цьому домі!

КАПІТАН *(позіхає)*.

АЛІСА. Позіхаєш у присутності дружини?

КАПІТАН. А що робити?.. Невже ти не помічаєш, як ми день у день товчемо воду в ступі? Коли ти шойно завела свою стару пісеньку – “в цьому домі, в цьому домі”... – я мав би відповісти як звично: “це не тільки мій дім!” Але так я вже відповідав сотні разів, то й

позіхнув натомість. Це означає: “облишмо цю балачку”. Або можна інакше: “маєш рацію, сонечко”.

АЛІСА. Ти сьогодні втілена гречність!

КАПТАН. Може, пора вже щось перекусити?

АЛІСА. А знаєш, пан доктор замовив собі вечерю до Гранд-готелю в місті.

КАПТАН. Невже? Ну, тоді вони розкошуватимуть рябчиками (*цмокає*). Ах, рябчики! Найкраща в світі птиця! Однак, яке це бузувірство – смажити його на смальці! Рябчика – цей делікатес – печуть на рожні, а смажити його на товщі – тьху, варвари!

АЛІСА. Пхе! Тільки й мови, що про найдки.

КАПТАН. То поговоримо про вина? Цікаво, що ті дикуни п'ють під рябчика?

АЛІСА. Заграти щось тобі?

КАПТАН (*сідая за письмовий стіл*). Останній порятунок! Добре, тільки забудь свої жалобні марші та елегії... бо здається, буцім ти граєш їх зумисне. Я завше при тому подумки кладу слова на ту музику: “Ах, яка я нещасна! Няв, няв... Ах, який же нестерпний мій муж! Ззум, ззум, ззум! Ах, нехай би він швидше помер! Дир, дир!” Бадьорі барабанні дрібушки, фанфари – і на завершення – вальс! Ах, “Бризки шампанського!” Чекай, у нас шампанського, здається, залишилося ще зо дві пляшки. Може, накажемо, щоб принесли їх і будемо вдавати, ніби до нас завітали гості.

АЛІСА. Нізащо, ні, це моє шампанське, я сама його роздобула.

КАПТАН. Ти завжди така ошадлива!

АЛІСА. А ти завжди скупий. Принаймні, коли йдеться про твою дружину...

КАПТАН. Їй-богу, я вже й не знаю, яких тобі ще витребеньок? Може, затанцювати?

АЛІСА. Ні, дякую! Танці для тебе вже давно скінчилися!

КАПТАН. Здається, моїй дружині не завадила б компаньйонка в домі!

АЛІСА. Красно дякую! Компаньйон не завадить тобі!

КАПТАН. Ми вже пробували, і нам обом не підійшло. Але як експеримент – було цікаво. Щойно хтось сторонній переступав поріг нашого дому – як ми відразу захлинались від щастя... принаймні першої миті...

АЛІСА. Зате згодом...

КАПТАН. Облишмо це!

Хтось стукає у двері зліва

АЛІСА. Хто б це так пізно? Єнні ніколи не стукає. Йди відчини, тільки не гукай – “заходь-те!” Це звучить немов у казармі.

КАПТАН (*йде до дверей*). Не любиш казарми, Алісо?

Знову стукають

АЛІСА. Відчини вже нарешті!

КАПТАН (*відчиняє, бере подану йому візитну картку*). Це Христина... Що? Єнні пішла від нас? (*Відповіді не чує. Капітан звертається до Аліси*). Єнні пішла!

АЛІСА. Я знову зроблюся покоївкою!

КАПТАН. А я наймитом!

АЛІСА. Чи не можна взяти якогось жовніра, нехай би допомагав на кухні?

КАПТАН. Не ті тепер часи.

АЛІСА. Гадаю, це не Єнні прислала тобі свою візитну картку?

КАПТАН (*приглядається до картки крізь окуляри, подає її Алісі*). Прочитай, я не бачу!

АЛІСА (*кинувши погляд на картку*). Курт! Це Курт! Вийди привітай його!

КАПТАН (*виходить у двері ліворуч*). Курте! Як приємно тебе бачити!

АЛІСА (*поправляє зачіску, немовби оживає*).

КАПТАН (*увиходить з Куртом*). Ось і він, цей зрадливець! Здоров був, старий друже! Дай-но я тебе обніму!

АЛІСА. Рада бачити тебе в моєму домі, Курте!

КУРТ. Дуже вам вдячний... Давно вже ми не бачилися, правда?

КАПТАН. Скільки це? П'ятнадцять років! Постарілися...

АЛІСА. Ох! Курт зовсім не змінився.

КАПТАН. Сідай, сідай! Скажи, яка в тебе програма на вечір? Тебе кудись запросили?

КУРТ. Доктор кликав на вечірку, та я не обіцяв прийти.

АЛІСА. Залишайся з нами! З родиною!

КУРТ. Так було б найліпше, тільки ж доктор – мій шеф...

КАПТАН. Дурниці, Курте! Я ніколи в житті не боявся начальства.

КУРТ. Боятись – не боятись... Не в тому річ. Просто опісля клопоту не збудешся.

КАПТАН. Тут, на острові, господар я! Тримайся мене, тоді ніхто не насмілиться тебе зачепити!

АЛІСА. Помовч, Едгаре! (*Бере Курта за руку*). Господарі, начальники, шефи – то все пусте! Ти просто зостанешся в нас. Інакше й бути не може.

КУРТ. Згода! Тим паче, ви мене так сердечно зустріли.

КАПТАН. Хіба могло бути інакше? Ми ж горшків з тобою не розбивали...

КУРТ (*йому не вдається приховати зніяковіння*).

КАПТАН. Що? Та що таке? Ну, був ти трохи нерозважний, але коли людина молода... Я вже про те забув! Я не злопам'ятний.

АЛІСА (*сидить з міною страдниці*).

Усі втрьох розташувались біля кравецького столика

АЛІСА. То як, ти мандрував світами?

КУРТ. Так. І прибився сюди, до вас...

КАПТАН. До тих, кого ти поєднав двадцять п'ять років тому...

КУРТ. Було трохи інакше, але нехай... Нічого... Приємно бачити, що ви двадцять п'ять літ витримали вкупі.

КАПТАН. Тягнемо якоесь того воза. Всіляке траплялось, та все ж тримаємося разом. І Аліса не мала підстав нарікати: гроші текли рікою, нічого не бракувало. Ти, може, не знаєш, але я відомий письменник, автор підручників...

КУРТ. Так, так, я пригадую, коли ми розстались, ти видав підручника зі стрільби, книжка добре йшла! Її ще використовують у воєнних школах?

КАПТАН. Аякже, ще й досі це підручник номер один. Правда, намагалися замінити іншим... але той інший дідька вартий...

Напружена мовчанка

КУРТ. Я чув, ніби ви їздили за кордон?

АЛІСА. Так, правда, уяви собі, ми п'ять разів навідувались у Копенгаген!

КАПТАН. Угу! Бачиш, коли я забрав Алісу з театру...

АЛІСА. Як, як? Забрав?

КАПТАН. Так! Я забрав тебе. Як забирають дружину...

АЛІСА. Який ти зробився відважний!

КАПТАН. Але чого тільки не наслухався згодом: мовляв, перешкодив їй, поламав блиску-чу кар'єру... гм... довелося пообіцяти, що повезу мою половину в Копенгаген... і дотримав обіцянки, слово честі! П'ять разів ми там побували. П'ять разів! *(Підносить п'ять пальців лівої руки)*. А ти був у Копенгагені?

КУРТ. Ні *(усміхається)*. Ні, я сидів переважно в Америці.

КАПТАН. Америка? Кажуть, це країна пройдисвітів?

КУРТ *(спантеличений)*. Звичайно, Америка – не Копенгаген...

АЛІСА. Ти... чи ти мав якісь звістки... від своїх дітей?

КУРТ. Ні!

АЛІСА. Не гнівайся, мій любий, але це було, однак, трохи легковажно – покинути їх напризволяще.

КУРТ. Я їх не кидав, це суд присудив їх матері.

КАПТАН. Облишмо вже! Добре, що ти принаймні виплутався з тієї історії.

КУРТ *(до Аліси)*. А твої діти... як їм ведеться?

АЛІСА. Дякую! Ходять до школи в місті, вже майже дорослі...

КАПТАН. Здібні дітлахи, у хлопця взагалі світла голова! Розумник! Він повинен вступити до школи Генерального штабу.

АЛІСА. Якщо його приймуть...

КАПТАН. Його? Та в нього задатки воєнного міністра!

КУРТ. А щодо моїх справ... Ви знаєте – тут відкривають карантинний пункт... чума, холера, всілякі інші історії... Мій шеф – як ви знаєте – тутешній доктор... Що він за людина, цей доктор?

КАПТАН. Людина? Яка там людина! Паскуда без натяку на інтелігентність!

КУРТ *(звертається до Аліси)*. О, це дуже прикра новина для мене!

АЛІСА. Не все так зле, як малює Едгар, але я теж мушу визнати, що цей доктор мало-симпатичний!

КАПТАН. Пройдисвіт – ось він хто! І всі інші – поштмейстер, митник, телефоністка, аптекар, портовий лоцман... і той – та як його – бургомістр... усі вони мерзотники, я їх не хочу знати!

КУРТ. Ти з усіма пересварився?

КАПТАН. З усіма!

АЛІСА. Так, це правда, з тими людьми просто неможливо підтримувати стосунки.

КАПТАН. Здається, на цей острів вислали всіх самодурів, які лише були в країні!

АЛІСА (*іронічно*). О так, без сумніву!

КАПТАН (*добродушно*). Натякаєш на мене, Алісо? Я не самодур, принаймні, не в себе вдома.

АЛІСА. Ти тут остерігаєшся!

КАПТАН (*до Курта*). Не вір їй! Я страх який добрячий чоловік, а моя старенька – то вже найкраща в світі жінка!

АЛІСА. Хочеш випити, Курте?

КУРТ. Ні, дякую, не зараз!

КАПТАН. Невже ти став...

КУРТ. Ні, просто трохи себе обмежую...

КАПТАН. По-американськи?

КУРТ. Так!

КАПТАН. А я не хочу тримати себе наприпоні, бо все тоді дідька варте! Чоловік повинен дозволяти собі бодай якусь чарчину!

КУРТ. Щодо тих ваших сусідів на острові... Моя посада вимагає контактів з усіма... і важко буде викручуватись, доведеться поміж дощ ходити, бо хоч-не-хоч, а тебе однаково втягнуть в якісь інтриги.

АЛІСА. То йди собі до них, а сюди можеш повернутися коли завгодно, тут, Курте, твої щирі друзі.

КУРТ. Але ж це жахливо – отак сидіти самотою, в оточенні недругів...

АЛІСА. Звичайно, не надто приємно.

КАПТАН. Чому – жахливо? Усе життя довкола мене були самі вороги, і це мені більше допомогло, ніж зашкодило. Колись, на порозі смерті, я зможу сказати, що нікому й нічого не заборгував, і мені нічого в житті не давалось задарма. І все, що маю, здобував тільки власноруч.

АЛІСА. Це правда, шлях Едгара не встеляли троянди.

КАПТАН. Я продирався крізь терни... я продирався тільки самотужки! Розумієш, що воно означає?

КУРТ (*відверто*). Десять років тому я зрозумів, що самих тільки власних сил замало!

КАПТАН. Тоді ти нездара, телепень!

АЛІСА. Едгаре!

КАПТАН. Так, телепень, якщо не здатний покладатись на власні сили. Знаєш, коли пере-стають обертатися коліщатка механізму, зостається тільки самопхайка з гноем для грядок, але допоки механізм справний, треба орати й орати, упиратися руками й ногами, скільки сили. Така моя філософія.

КУРТ (*усміхається*). Навіть гарно звучить...

КАПТАН. Але ти в це не віриш?

КУРТ. Не вірю.

КАПТАН. Хоча саме так воно є!

*Упродовж останньої сцени здійснюється вітер,
і врешті з ляскотом зачинаються двері на задньому плані*

КАПТАН *(підводиться)*. Вітер здійнявся, я це передчував! *(Йде й зачинає двері, торкається пальцем барометра)*.

АЛІСА *(Куртові)*. Залишишся на вечерю?

КУРТ. Звичайно!

АЛІСА. Тільки попереджаю, вечеря дуже скромна, бо наша служниця покинула нас.

КУРТ. Що подаси – усе гаразд.

АЛІСА. Який ти невибагливий, Курте!

КАПТАН *(біля барометра)*. Погляньте, як падає барометр! Я передчував, бо так мені викручувало кості...

АЛІСА *(до Курта, потайки)*. Він такий нервовий!

КАПТАН. То як, може, будемо вечеряти?

АЛІСА *(підводиться)*. Зараз щось нарихтую. А ви тим часом посидьте, пофілософствуйте *(Куртові потай)*. Тільки не сперечайся з ним, бо він одразу втратить настрій; і не питай, чому він не став майором!

КУРТ *(киває головою, мовляв, зрозумів усе)*.

АЛІСА *(виходить праворуч)*.

КАПТАН *(сідає біля кравецького столика, поряд з Куртом)*. Приготуй щось смачне, мій скарбе!

АЛІСА. Дай гроші, то приготую!

КАПТАН. Усе тільки гроші, гроші!

АЛІСА *(виходить)*.

КАПТАН *(Куртові)*. Гроші, гроші, гроші! Цілими днями я так цупко тримаюсь за гаманець, що врешті мені починає здаватись, наче я вже сам зробився гаманцем. Тобі знайоме це почуття?

КУРТ. Аякже! Була тільки невеличка різниця: мені здавалось, мовби я портмоне!

КАПТАН. Ха! Ха! Ти теж? І тобі довелося скуштувати! Ох, ці жінки! Ха! Ха! А твоя ж була справжня коштовність! Правда?

КУРТ *(терпляче)*. Не треба копатися у тому, добре?

КАПТАН. Коштовний камінець!.. Ну, то я таки отримав добрячу жінку: вона надійна – попри все!

КУРТ *(добродушно всміхається)*. Попри все!

КАПТАН. Не глузуй!

КУРТ *(так само)*. Попри все!

КАПТАН. Так, вона була мені вірною дружиною... була чудовою матір'ю... була неповторною... але *(поглядає на двері, якими вийшла Аліса)* у неї відьомська вдача. Знаєш, траплялися хвилини, коли я проклинав тебе, що ти нав'язав її мені!

КУРТ *(лагідно)*. Але ж я не робив цього! Едгаре, послухай...

КАПТАН. Так, так, так... Верзеш дурниці, викидаєш з пам'яті те, що неприємно згадувати. Не гнівайся, розумієш, я звик командувати й покрикувати, але ж ти мене знаєш, ти не візьмеш мені цього за зле!

КУРТ. Та ні, звичайно! Але справді не я знайшов тобі дружину. Навпаки...

КАПТАН (*не дає йому договорити*). Тобі не здається, що життя – фантастична штука?

КУРТ. Мабуть.

КАПТАН. Старіти – невесело, зате цікаво! Так, так! Я ще не старий, однак починаю це відчувати! Близні вмирають – і людина стає такою самотньою!

КУРТ. Щасливий, хто має дружину, з якою може разом зустрічати старість.

КАПТАН. Щасливий? Так, це щастя, бо діти теж покидають нас. Тобі не слід було йти від своїх!

КУРТ. Я цього не робив, їх у мене забрали...

КАПТАН. Не ображайся, що нагадую...

КУРТ. Але так не було...

КАПТАН. Не має значення, як воно було! Було – та й загуло. І тепер ти самотній.

КУРТ. Людина звикає до чого завгодно, Едгаре.

КАПТАН. Кажеш... можна звикнути й до того... можна бути зовсім самотнім?

КУРТ. Поглянь на мене!

КАПТАН. І що ж ти робив п'ятнадцять років?

КУРТ. Гарне запитання! П'ятнадцять років!

КАПТАН. Кажуть, ти доробився маєтку?

КУРТ. Ні, я не багатий.

КАПТАН. Я не збираюсь позичати...

КУРТ. Чому ж – якби знадобилось – я до твоїх послуг.

КАПТАН. Красно дякую, але в мене свій рахунок у банку. Бачиш... (*кидає погляд на двері праворуч*)... у цьому домі не може чогось бракувати. Того ж дня, коли моя кишенька спорожніє, Аліса мене покине.

КУРТ. Ні, ні!..

КАПТАН. Ні? А я знаю, що покине. Розумієш, вона тільки й чатує на мент, коли я опинюсь без шеляга. З якою насолодою вона почне доводити мені, що я не здатний утримувати сім'ю!

КУРТ. Щойно ти сказав, ніби маєш солідні прибутки.

КАПТАН. Маю, звичайно... але цього надто мало.

КУРТ. Коли так, то грошей, мабуть, не дуже й багато...

КАПТАН. Життя чудне – і ми чудні!

Озивається телеграфний апарат

КУРТ. Що це?

КАПТАН. Сигнал часу.

КУРТ. А телефона у вас нема?

КАПТАН. Є, на кухні. Але ми користуємось телеграфом, бо ті панянки – телефоністки розносять геть усе, про що ми говоримо...

КУРТ. Життя у вас тут, на цьому острові, мабуть, зовсім нестерпне.

КАПТАН. Жахливе! Та й взагалі життя жахливе! А ти що, може, сподіваєшся, нібито потім настане спокій?

КУРТ. Ні, мабуть, і там триватимуть битви й бурі!

КАПТАН. Якщо існує якийсь “там”! Я волю абсолютне ніщо!

КУРТ. Гадаєш, в ніщо переходять без болю?

КАПТАН. Я відійду, як уражений громом, безболісно!

КУРТ. Звідкіля ти це знаєш?

КАПТАН. Знаю – і крапка.

КУРТ. Не вельми ти вдоволений зі свого існування...

КАПТАН. Вдоволений? Вдоволений я буду того дня, коли помру.

КУРТ. Цього тобі не дано знати... Але скажи – що з вами? Що відбувається? У вас тут навіть стіни просякли їддю, зомліти можна просто на порозі! Я б уже геть пішов, якби не обіцяв Алісі залишитись. Тут під долівкою гниє труп... а в повітрі снується така ненависть, що просто важко дихати.

КАПТАН *(впадає в протрацію й вдивляється кудись перед собою)*.

КУРТ. Едгаре, що з тобою?

КАПТАН *(не ворухиться)*.

КУРТ *(ударив Капітана по плечу)*. Едгаре, гей!

КАПТАН *(отямився)*. Ти щось сказав? *(Роззирається навкруги)*. Мені здалося, це Аліса... Ах, так, це ти? Слухай... *(знову впадає в отупіння)*.

КУРТ. Кара Божа! *(йде до дверей справа, прочиняє їх)*. Алісо!

АЛІСА *(з`являється у фартушку)*. Що сталося?

КУРТ. Не знаю! Глянь на нього!

АЛІСА *(спокійно)*. Він часом буває наче нетутешній. Я заграю щось, він прийде до тям!

КУРТ. Ні, не так! Ні... почекай!.. Він щось чує? Він бачить?

АЛІСА. Зараз не чує і не бачить!

КУРТ. Ти так байдуже це говориш? Алісо, та що з вами?

АЛІСА. Запитай он у того!

КУРТ. “Того”? Та ж він твій чоловік!

АЛІСА. Для мене це зовсім чужа людина, така сама чужа, як двадцять п`ять років тому! Я нічого не знаю про цього чоловіка... хіба що...

КУРТ. Замовкни! Він може тебе почути!

АЛІСА. Зараз він нічого не чує!

Знадвору долинає сигнал сурми

КАПТАН *(схоплюється, хапає шаблю і кашкет з однострою)*. Вибачте! Я мушу перевірити вартівні! *(Виходить через ворота в глибині сцени)*.

КУРТ. Він хворий?

АЛІСА. Не знаю!

КУРТ. Божевільний?

АЛІСА. Не знаю!

КУРТ. П'є?

АЛІСА. Більше вихваляється.

КУРТ. Сідай, треба поговорити. Тільки спокійно і щиро.

АЛІСА (*сiдає*). Що я тобі можу сказати? Що я в цій вежі прониділа замкнена весь вік, і мене стеріг тут чоловік, якого я завжди ненавиділа, і нині теж ненавиджу так люто, що в день його скону реготатиму, як божевільна!

КУРТ. То чому ж ви досі не розлучилися?

АЛІСА. Що ти питаєш! Ми пробували двічі, коли були ще тільки заручені, а опісля ми намагалися порвати пута... ми скуті між собою й не можемо вивільнитись одне від одного! Якось навіть п'ять років жили окремо – тут, у цьому домі. Тепер нас тільки смерть розлучить. Ми знаємо це й чекаємо на неї, як на спасіння!

КУРТ. Як ви стали такі самотні, Алісо?

АЛІСА. Він ізолює мене від решти світу! Спершу викурив з цього дому всю мою родину – “винищив їх” – як каже – потім моїх приятельок і всіх інших...

КУРТ. А його кривні? Їх “винищила” ти?

АЛІСА. Так! Вони скалічили моє життя, посягнули на честь і гонор. Я спілкувалася із світом тільки завдяки цьому телеграфу – тутешні телефоністки підслуховують усі розмови... я навчилася користуватися телеграфом... Едгар, до речі, не знає про це! Не кажи йому, він мене вб'є!

КУРТ. Страхіття! Жах! І чому він звинувачує мене, ніби це я спричинився до вашого шлюбу? Дозволь, я оповім тобі, як усе сталося насправді!.. Ми з Едгаром товариші з дитинства. В тебе він закохався з першого погляду, і благав мене, щоб я був посередником між вами. Я йому твердо відмовив, я знав, дорога моя Алісо, яка ти жорстока егоїстка. Я остерігав його... Я остерігав, а він опирався й опирався, і тоді я послав його до твого брата, щоб той узяв на себе всю цю справу...

АЛІСА. Я вірю тобі, але він завше був іншої думки, і тепер ти не переконаєш його!

КУРТ. Що ж, хай буду я у всьому винним, коли йому так легше.

АЛІСА. Ти перебільшуєш...

КУРТ. Я звик уже... але мене так боляче доймають його несправедливі закиди, нібито я покинув своїх дітей...

АЛІСА. Такий він... Плете, що спаде на думку, а потім сам у це свято вірить... Але тебе він, здається, любить, ти не перечиш йому... Я вірю, що ти з'явився в щасливу мить, може, це знак долі... Курте! Будь терплячий з нами, нема на світі безталанніших від нас! (*Плаче*).

КУРТ. Одне подружжя я бачив зблизька... Воно було нестерпне! Але ваше, здається, ще гірше.

АЛІСА. Ти так гадаєш?

КУРТ. Так!

АЛІСА. І з чиєї вини?

КУРТ. Алісо! Як тільки ти перестанеш допитуватися, хто винен, відразу відчуєш полегшу. Спробуй сприймати все як хрест, котрий доводиться нести...

АЛІСА. Не можу! Це понад мої сили! (*Підводиться*). Тут нічим не зарадиш!

КУРТ. Сердеги! Та ти принаймні знаєш, в чому причина вашої взаємної ненависти?

АЛІСА. Ні! Сліпа ворожість, без приводу, без цілі, без кінця. Його жахає смерть, він думає, що я вдруге вийду заміж.

КУРТ. То він кохає тебе?

АЛІСА. Схоже, що так. Але кохання не заважає йому ненавидіти мене!

КУРТ (*немов сам до себе*). Зненависть у любові – витвір пекла... Він любить, щоб ти грала для нього на піаніно?

АЛІСА. Так, але тільки дурнуваті мелодії... Знаєш, цей бридкий “Боярський марш”. Від цієї музики він наче шаленіє і поривається танцювати.

КУРТ. Танцювати?

АЛІСА. Так, він часом як навіжений.

КУРТ. Ще одне... даруй за цікавість... а де діти?

АЛІСА. Хіба ти не знаєш, що двійко померли?

КУРТ. Тобі довелося і це пережити!

АЛІСА. Чого лишень не довелося зазнати!

КУРТ. А що ті двоє, котрі zostались?

АЛІСА. У місті! Вони не могли бути тут, удома! Він налаштував їх проти мене.

КУРТ. А ти – проти нього...

АЛІСА. Звичайно... Ми поділились на табори; кожен переманював дітей на свій бік, перекуплював... щоб не зіпсувати дітей, ми розлучились з ними! Те, що мало зв'язувати – роз'єднало. Благословенне домашнє вогнище перетворилось на прокляття... Мені часом здається, ніби рід наш проклятий...

КУРТ. Так, так; так воно вже ведеться з часів гріхопадіння.

АЛІСА (*різко, з лихим блиском в очах*). Якого гріхопадіння?

КУРТ. Адама і Єви...

АЛІСА. Ах так. А я гадала, в тебе щось інше на думці.

Ніякова мовчанка

АЛІСА (*сплітаючи пальці*). Курте! Мій друже, мій товаришу з юних літ! Не завше я була добра до тебе. Доля покарала мене за це. А ти відомщений.

КУРТ. Про яку помсту ти говориш? Ніхто не мстився. Тихо!

АЛІСА. Пригадуєш ту неділю, після твоїх заручин? Я запросила вас на обід.

КУРТ. Мовчи!

АЛІСА. Я мушу, я благаю, змилуйся! Ви прийшли, а на дверях висів замок.

КУРТ. Вас самих запросили кудись. Не варто й згадувати.

АЛІСА. Курте! Коли сьогодні, ось щойно, я пропонувала тобі повечеряти, то думала, що маю якісь запаси (*ховає обличчя в долонях*). Але в коморі пусто, крихти хліба немає! (*Плаче*).

КУРТ. Бідолашна Аліса!

АЛІСА. Та коли він з'являється голодний, а їсти нічого... він шаліє. Ти ще не бачив його таким! О Боже, як це принизливо!

КУРТ. Алісо, дозволь, я піду щось куплю.

АЛІСА. Тут, на острові, нічого не знайдеш.

КУРТ. Я не для себе, але ти і він... зараз щось вигадую! Треба все обернути на жарт, коли він прийде... Я запропоную випити, а тоді щось вигадємо... Ти заграєш на фортепіано, в

Едгара поліпшиться настрої... Сядь до інструмента, будь готова.

АЛІСА. Поглянь на мої руки, хіба такими руками можна грати? Я чищу горщики й витираю скло, розпалюю грубки, прибираю...

КУРТ. А ваші служниці?

АЛІСА. Служниці? То тільки так, аби називалось, бо він офіцер... Та їх наче вітром змігає, ми часом... та де там, у нас майже ніколи нема служниць. Як же я впораюсь... з цією вечерею? Господи, хай би це все розвіялося з димом! Боже, спопели цю оселю!

КУРТ. Мовчи, Алісо!

АЛІСА. Бодай би нас усіх морська безодня поглинула!

КУРТ. Ні, ні, ні, я не можу цього більше слухати!

АЛІСА. Що він казатиме, що він казатиме! Не йди, Курте, не йди від мене!

КУРТ. Ні, ні, моя люба... я не піду!

АЛІСА. Але якщо ти підеш... Варто зараз тобі піти...

КУРТ. Він б'є тебе?!

АЛІСА. Мене? О ні, він добре знає – я відразу його покину! Хоч крихту гідности людина мусить зберегти.

Знадвору чутно: “Стій! Хто йде?” – “Свій!”

КУРТ *(підводиться)*. Це він?

АЛІСА. Так, він!

КУРТ. І що нам робити?

АЛІСА. Не знаю, не знаю!

КАПІТАН *(увиходить з глибини сцени, веселий)*. Нарешті я вільний! Ну як, ти вже встигла наскаржитися? Вона така бідолашна, правда?

КУРТ. Яка там погода?

КАПІТАН. Насувається шторм! *(Жартома, відчиняючи двері)*. Синя борода з молодою дівцею, замкненою у башті, а надворі вартовий, з оголеною шаблею, стереже дівцю... а опісля з'являться рятівники-братове, однак вартовий крокує чітко, он там – бачиш? Раз-два, раз-два! Надійний вартовий! Поглянь на нього! Та-ра-тара! Ті-рі-та-ра-там-там! Затанцюймо танок із мечами! Нехай Курт подивиться!

КУРТ. Ні, вже краще “Боярський марш”.

КАПІТАН. Ти знаєш його?... Алісо, ось так як стоїш, у фартушку, йди-но, заграй нам!.. Йди, кому сказано!

АЛІСА *(неохоче йде до фортепіано)*.

КАПІТАН *(уципнувши її за руку)*. Ти мене, мабуть, тут обмовляла?

АЛІСА. Я?

КАПІТАН *(відвертається від неї)*.

АЛІСА *(грає “Марш”)*.

КАПІТАН *(виконує біля письмового стола кілька фігур танцю, подзвонюючи острогами. І поволі осувається на долівку, та цього не помічають ані Курт, ані Аліса, вона продовжує грати “Марш” до кінця)*.

АЛІСА *(не озираючись)*. Повторити?

Мовчанка

АЛІСА (*обертається і бачить Капітана – той лежить, знепритомнівши, позад столу, перед глядачами*). Ісусе Христе! (*Стоїть, схрестивши руки на грудях, глибоко зітхнувши, немовби вдячно й з полегкістю*).

КУРТ (*озирається, кидається до Капітана*). Що? Що таке?

АЛІСА (*напружено*). Він помер?

КУРТ. Не знаю! Допоможи мені.

АЛІСА (*стойть незрушно*). Ні, я не можу, я не хочу доторкатись до нього... Скажи, він помер?

КУРТ. Ні! Дихає...

АЛІСА (*зітхає*).

КУРТ (*домагає Капітанові підвестися й сісти у кріслі*).

КАПТАН. Що це було?

Мовчанка

КАПТАН. Що коїться?

КУРТ. Ти впав.

КАПТАН. Що сталося?

КУРТ. Ти впав на підлогу. Що з тобою?

КАПТАН. Зі мною? Та нічого. Не знаю. Чого ви на мене так ... витріщились?

КУРТ. Ти хворий!

КАПТАН. Дурниці!.. Грай, Алісо... Ох, знову! (*Хапається за голову*).

АЛІСА. От бачиш! Ти справді хворий!

КАПТАН. Не галасуй! Просто в мене запаморочилося в голові.

КУРТ. Треба викликати лікаря! Піду зателефоную...

КАПТАН. Не хочу лікарів!

КУРТ. Хочеш! Ми мусимо його викликати бодай для того, щоб не мати потім докорів сумління.

КАПТАН. Я вкажу йому на двері!.. Застрілю! Ах, знову починається! (*хапається за голову*).

КУРТ (*іде до дверей праворуч*). Де тут телефон... (*Виходить*).

АЛІСА (*кинула фартушок*).

КАПТАН. Будь така добра, подай мені склянку води.

АЛІСА. Хіба хочеш? Мусиш! (*Подає воду*).

КАПТАН. Яка ти люб'язна!

АЛІСА. Ти нездужаєш?

КАПТАН. Вибач, таки нездужаю.

АЛІСА. Ти погодишся лікуватись?

КАПТАН. А що тобі до того? Тебе це справді обходить?

АЛІСА. Обходить!

КАПІТАН. І ось настала мить, на котру ти чекала вже віддавна.

АЛІСА. А ти сподівався, що вона ніколи не настане?

КАПІТАН. Не дорікай мені цим!

КУРТ (*з'являється справа*). Так прикро...

АЛІСА. Що він тобі відповів?

КУРТ. Поклав слухавку, навіть не озвався.

АЛІСА (*до Капітана*). Збирай плоди своєї безмежної пихи!

КАПІТАН. Мені знову кепсько! Викликайте лікаря з міста!

АЛІСА (*підходить до телеграфа*). Як скажеш... Я скористаюся телеграфом!

КАПІТАН (*ледь підвівшись, здивовано*). То ти вмієш телеграфувати?

АЛІСА (*порається біля телеграфа*). Так! Умію!

КАПІТАН. Он як? Що ж, гаразд!.. Яка вона фальшива! (*Куртові*). Сідай ось тут, поруч мене!

КУРТ (*сідає*).

КАПІТАН. Тримай мене за руку! Я кудись провалуюсь! Падаю в прірву! Ти можеш це уявити? Так дивно!

КУРТ. З тобою траплялося щось подібне?

КАПІТАН. Ніколи!

КУРТ. Доки чекаємо на відповідь з міста, я поїду до лікаря й поговорю з ним. Він тебе лікував?

КАПІТАН. Так!

КУРТ. Отже, він знає всі твої недуги! (*Виходить ліворуч*).

АЛІСА. Відповідь не забариться! А ти справжній лицар, Курте! Тільки поквапся!

КУРТ. Я постараюсь. (*Виходить*).

КАПІТАН. Благородний Курт! Як він змінився!

АЛІСА. Змінився, й до того ж на краще. Прикро тільки, що йому довелося отак зненацька уплутатися в наші проблеми.

КАПІТАН. Прийшов нас привітати!... Цікаво, як йому тепер ведеться насправді? Ти звернула увагу – він ані слівцем не прохопився про свої власні справи?

АЛІСА. Я помітила, та хіба його хтось питав?

КАПІТАН. Подумай лишень: його життя! І наше! Цікаво, чи всі людські життя подібні між собою?

АЛІСА. Можливо, та тільки ніхто про це не розводиться так, як ми!

КАПІТАН. Часом мені здається, що безталання притягає до себе безталання, а тих, хто народився в сорочці, лихо завжди обминає! От через що ми ніколи не зазнаємо нічого, крім нещастя.

АЛІСА. Ти бачив щасливих людей?

КАПІТАН. Одрозу й не згадаю!.. Ні!.. Хоча – так... Екмарки!

АЛІСА. Господь з тобою! Її ж торік оперували...

КАПІТАН. А й справді. Хм, тоді не знаю... чекай, фон Крафти!

АЛІСА. Так, уся родина жила немов у казці, добробут, пошанівок, гречні діти, які робили

вдалі партії, і так тривало аж до п'ятдесятки. А тоді враз не знати звідки узялася двоюрідна сестриця, скоїла злочин, і тут тобі тюрма, і все інше, що з того випливає... Світ летить шкереберть, їхнє ім'я тягають по всіх газетах... Колись перед ними низько вклонялись, а тепер, після цього вбивства, їм годі з'явитись перед людські очі. Дітей довелося забрати зі школи... О Боже!

КАПТАН. Хотів би я знати, що зі мною відбувається.

АЛІСА. А ти як гадаєш?

КАПТАН. Або серце, або голова. Відчуття таке, наче душа намагається випурхнути з мене і розвіятись, мов пасмо диму.

АЛІСА. Їсти хочеш?

КАПТАН. Хочу! Як там вечеря?

АЛІСА (*нервово ходить по кімнаті*). Запитаю в Єнні!

КАПТАН. Але ж вона пішла від нас!

АЛІСА. Так, так, так!

КАПТАН. Подзвони й виклич Христину, хай принесе мені свіжої води!

АЛІСА (*дзвонить*). А що коли... (*знову дзвонить*). Вона не чує!

КАПТАН. Піди й подивись сама... Може й Христина покинула нас!

АЛІСА (*іде і відчиняє двері зліва*). Що таке? Її валізка спакована, стоїть у коридорі!

КАПТАН. Таки пішла!

АЛІСА. Чистісіньке пекло! (*Вибухає плачем, падає навколішки і, схиливши голову на крісло, хлипає*). Господи, за що така розпука!

КАПТАН. Усе вкупі!.. І до всього цей Курт, цей свідок наших напастей! Якщо нам доля готує ще якийсь приниження, то хай вона вже прийде зараз, саме зараз!

АЛІСА. Знаєш, мені здається, Курт не повернеться.

КАПТАН. Він здатний на таке.

АЛІСА. Ми прókляті.

КАПТАН. Як це?

АЛІСА. Хіба ти не бачиш, як усі цураються нас?

КАПТАН. Чхати я на це хотів! (*Телеграф тріскає*). Алісо, нам відповіли! Цить! Слухаю!... Ах, їм ніколи! Погань!

АЛІСА. Ось відплата за те, що ти погорджував своїми лікарями... і не був щедрий на гонорари!

КАПТАН. Брехня...

АЛІСА. Навіть коли ти міг, то не хотів платити. Що там тобі чиясь праця або моя й цілого світу!.. Вони відмовляються прийти! А телефон відрізаний, бо ти казав, що він "дідька лисого вартий"! Для тебе все дідька варте, крім твоїх карабінів і гармат!

КАПТАН. Не патякай!

АЛІСА. Цілий світ заповзявся на нас!

КАПТАН. Перебільшуєш! Бабські теревені!

АЛІСА. Переконаєшся сам!.. Ти знаєш, що ми заборгували Христині за пів року?

КАПТАН. Зате вона досхочу накралась!

АЛІСА. Крім того, мені довелося позичити в неї готівку.

КАПТАН. Ти в своєму репертуарі!

АЛІСА. Який же ти невдячний! Ти ж знаєш, дітей треба було вирядити до міста!

КАПТАН. Курт десь пропав! Теж добрий з нього лайдак! І страхопуд! Міг би признатись, що ми йому обридли і він воліє вечірку в доктора. Злякався, що подамо тут кепську вечерю! Нікчема – він і до скону нікчема!

КУРТ (*увиходить з дверей ліворуч*). Отже так, друже мій Едгар! Послухай, як усе виглядає. Лікар знає, що з твоїм серцем...

КАПТАН. Серцем?

КУРТ. Так! У тебе вже віддавна запаніння...

КАПТАН. Запаніле серце? Тобто кам'яне серце?

КУРТ. Чекай...

КАПТАН. Це небезпечно?

КУРТ. Хм, це означає...

КАПТАН. Небезпечно!?

КУРТ. Так!

КАПТАН. Смертельно?

КУРТ. Треба дбати про себе. Насамперед, покинь курити.

КАПТАН (*кидає сигару*).

КУРТ. І пити віскі!.. І лягай у ліжко.

КАПТАН (*вражений*). Нізащо в світі! Ліжко? Та це ж кінець! З ліжка я вже ніколи не підведуся! Спатиму сьогодні на канапі!.. Що він там ще наговорив?

КУРТ. Був дуже люб'язний, і прийде негайно, як тільки ти його викличеш.

КАПТАН. Люб'язний? Цей облудник? Бачити його не хочу!.. А їсти мені можна?

КУРТ. Сьогодні ввечері – не можна. А кілька наступних днів – молочна дієта.

КАПТАН. Молоко! Дивитись на нього не можу!

КУРТ. Доведеться звикнути.

КАПТАН. О ні, я вже не в тих літах, аби міняти звички. (*Хапається за голову*). Ох, знову! (*Сидить, утупившись поглядом перед собою*).

АЛІСА (*Куртові*). Що сказав лікар?

КУРТ. Едгар може померти.

АЛІСА. Дякувати Богові!

КУРТ. Спам'ятайся, Алісо! Принеси подушку і плед. Я вкладу Едгара тут, на канапі. І посиджу поруч у кріслі. Цілісіньку ніч сидітиму!

АЛІСА. А я?

КУРТ. Ти? Піди приляж. Здається, твоя присутність погіршує його стан.

АЛІСА. Я виконаю все, що ти скажеш! Ти ж нам обом бажаєш тільки добра! (*Виходить ліворуч*).

КУРТ. Обом! І зятям собі – я ні на чий бік не схиляюся в тих ваших чварах. (*Бере карафку з водою, виходить ліворуч*).

Знадвору чутно виття вітру. Поривом вітру відчиняє двері в глибині сцени й до середини зазирає Стара жінка – занедбана і бридка.

КАПТАН (опритомнів, підводиться, роззирається навколо). Он як, то ці негідники покинули мене! *(Помічає Стару жінку, його охоплює страх)*. Хто се? Чого тобі тут треба?

СТАРА. Я тільки хотіла зачинити двері, ласкавий пане!

КАПТАН. Навіщо?

СТАРА. Вітер їх розчахнув саме тоді, коли я йшла сюдою!

КАПТАН. Ти збиралася щось украсти?

СТАРА. Звідси й винести нічого, Христина казала!

КАПТАН. Христина?

СТАРА. На добраніч, ласкавий пане, спить собі спокійно! *(Зачиняє двері і йде геть)*.

АЛІСА *(з'являється зліва, несе подушки й ковдри)*.

КАПТАН. Хто тут стояв у дверях? Тут хтось був?

АЛІСА. Стара Майя з притулку.

КАПТАН. Ти впевнена?

АЛІСА. Злякався?

КАПТАН. Я? Зовсім не злякався. Чого б то?

АЛІСА. Якщо не хочеш лягати в ліжко, примостися тут.

КАПТАН *(іде й лягає на канапі)*. Добре, нехай уже тут.

Намагається взяти Алісу за руку, але жінка відступається

КУРТ *(увіходить з карафкою води)*.

КАПТАН. Курте, не йди від мене!

КУРТ. Я залишусь на цілу ніч! Аліса трохи відпочине.

КАПТАН. На добраніч, Алісо!

АЛІСА *(Куртові)*. Добраніч, Курте!

КУРТ. Спи спокійно! *(Присуває крісло й сідає обіч Капітана)*. Ти не скидаєш чобіт?

КАПТАН. Ні! Вояк завше повинен бути напоготові.

КУРТ. На випадок сутички?

КАПТАН. І це буває *(підводиться на ложі)*. Курте! Знаєш, ти єдина людина, перед ким я готовий розкрити душу. Послухай... якщо я вночі помру... подбай про моїх дітей!

КУРТ. Обіцяю!

КАПТАН. Дякую, Курте, я знав, що на тебе можна покластися.

КУРТ. Справді? Чому?

КАПТАН. Ми ніколи не були друзями, я не вірю в дружбу, а наші обидві родини постійно сварилися й гризлися поміж собою.

КУРТ. І все ж ти довіряєш мені?

КАПТАН. Так! Хоча й сам не знаю чому. *(Мовчить)*. Як ти гадаєш – я помру?

КУРТ. Усі ми смертні! І ти не виняток.

КАПТАН. Скільки в тобі гіркоти!

КУРТ. Так..! Тебе лякає смерть? Оті чортопхайки й грядки?

КАПТАН. Курте, а якщо смерть – це не кінець?

КУРТ. Не тільки ти так думаєш.

КАПТАН. А далі?

КУРТ. Далі, мабуть, самі несподіванки.

КАПТАН. Але ж ніхто того не певен.

КУРТ. Власне... Треба бути готовим до всього.

КАПТАН. Але ж ти не дівчак, щоб вірити в пекло.

КУРТ. Ти що – не віриш у пекло? Хіба ж ти не в пеклі живеш?

КАПТАН. Це тільки так говориться! У переносному значенні.

КУРТ. Ти так яскраво змалював це своє пекло, що тепер навіть не подумаєш про якесь переносне значення або поетичні метафори.

Мовчати

КАПТАН. Якби ти знав, які я терплю муки!

КУРТ. Тілесні?

КАПТАН. Ні, не тілесні.

КУРТ. Отже, душевні. Третнього не дано.

КАПТАН (*сідає на постелі*). Не хочу вмирати!

КУРТ. Хвилину тому ти ж прагнув небуття.

КАПТАН. Так... якщо це не завдає болю.

КУРТ. Завдає! Це боляче.

КАПТАН. Невже біль – це і є небуття?

КУРТ. Його початок!

КАПТАН. На добраніч.

КУРТ. Спи спокійно.

ДІЯ II

Жодних змін у декорації, тільки лампа догорає; крізь вікна в глибині сцени видно хмарне ранкове небо, море хвилюється. Вояк на варті при батареї, як і раніше; Капітан спить у шезлонгу, Курт сидить біля нього в кріслі – блідий і втомлений після безсонної ночі.

АЛІСА (*з'являється зліва*). Спить?

КУРТ. Заснув на світанку.

АЛІСА. Як минула ніч?

КУРТ. Засинав на часинку, а переважно говорив.

АЛІСА. Про що?

КУРТ. Розводився про релігію наче школяр, але з апломбом, мовби збагнув усі таємниці Всесвіту! А коли зійшло сонце, він відкрив безсмертя душі.

АЛІСА. Во славу собі самому!

КУРТ. Таких зарозумілих відколи живу не стрічав. “Я” існую – отож і Господь Бог існує.

АЛІСА. Нарешті ти розкусив його!.. Поглянь на ці чоботи! Він би розкришив ними землю на порох, якби йому хто дозволив! Наступав би людям на ноги, мені сів би на карк! А ось тепер – і йому непереливки!

КУРТ. Це було б смішно, коли б не було так сумно. Знаєш, є щось величаве в тій Едгаровій нищості!.. Ти можеш сказати про нього бодай одне добре словечко?

АЛІСА (*sidae*). Можу! Але щоб він цього не чув: досить його бодай словом похвалити, як він втрачає голову від пихи!

КУРТ. Він зараз на морфії, нічого не почує.

АЛІСА. Пишатися походженням Едгар не може: сім'я в нього була убога і велика, він ще хлопчиськом давав приватні уроки, щоб допомогти родині, бо його батько був марно-тратник, або ще гірше. Важко, звичайно, відмовлятися від молодечих утіх і гарувати, як невільник на гурт невдячних дітлахів, яких на світ привів хтось зовсім інший. Коли я була ще малим дівчам, то часто бачила, як він узимку, в двадцятип'ятиградусний мороз ходив без... пальта. Його молодші сестрички пишалися в гарних вовняних пальтечках, це було так гарно, і я так захоплювалася ним, але водночас мене разила його зовнішність. Він дуже бридкий, правда?

КУРТ. Правда. Така почвара може налякати кого завгодно. Щоразу, коли ми сварились, його потворність здавалась особливо помітною, жахливий образ виростав до небачених розмірів, набирав страшних обрисів і примарою поставав серед ночі!

АЛІСА. А що про мене казати!.. Перші роки його офіцерської кар'єри – це була нестерпна мука. Але час до часу йому допомагали якісь заможні знайомі. Звичайно, він у цьому ніколи не зізнається. Усе, що йому давали, він приймав як належне, навіть не дякуючи.

КУРТ. Ми обіцяли говорити про нього добре!

АЛІСА. Коли відійде в інший світ!.. Так!.. Нічого більше не пригадую.

КУРТ. По-твоєму, він був бридким негідником?

АЛІСА. Так, але вмів бути й лагідним, таким... чутливим. А за ворога я б його нікому не бажала.

КУРТ. Чому він досі не став майором?

АЛІСА. Та ти сам повинен зрозуміти! Хто захоче підвищувати в ранзі деспота? Однак ніколи не торкайся цієї теми! Він запевняє, що сам не хотів стати майором... А про дітей у вас була розмова?

КУРТ. Так. Він тужить за Юдит!

АЛІСА. Я здогадуюсь. Ти знаєш, хто така Юдит? Його достеменна копія! Він нацьковував доньку на мене, як дресироване щеня! Подумай... моя власна дитина... замахнулась на мене!

КУРТ. Це вже надміру!

АЛІСА. Тихше! Він ворухнувся... Невже почув... Він такий підступний!

КУРТ. Він прокидається, Алісо.

АЛІСА. Едгар схожий на троля, правда? Я його боюсь.

Мовчанка

КАПТАН (*заворушився, прокидається, підводиться на канані й роззирається довкола*).
Уже ранок... Нарешті...

КУРТ. Як ти?

КАПТАН. Кепсько!

КУРТ. Може, таки викличемо лікаря?

КАПТАН. Ні! Хочу побачити Юдит! Моє дитя!

КУРТ. Едгаре, може, тобі варто упорядкувати свої справи? На той випадок, коли б щось сталося?

КАПТАН. Ти що маєш на думці? Що може статись?

КУРТ. Що завгодно!

КАПТАН. Пусті балачки! Так одразу я не помру, будьте певні! Не тішся наперед, Алісо!

КУРТ. Подумай про дітей! Склади заповіт, Едгаре, нехай твоїй дружині зостануться бодай оці меблі!

КАПТАН. Щоб вона успадкувала моє майно ще за мого життя?

КУРТ. Ні, але якби щось сталося, Аліса не повинна залишитись без нічого, як горох при до-розі! Двадцять п'ять років вона тут мела, прибирала, чистила усі ці меблі! То ж хіба тепер не має права на спадок? Запроси сюди аудитора!

КАПТАН. І не подумаю!

КУРТ. Ти безжальний, ти ще безжальніший, ніж я думав!

КАПТАН *(падає на постіль, втрачаючи свідомість)*. Ох! Знову!

АЛІСА *(рушає праворуч)*. Хтось вештається на кухні! Треба подивитись.

КУРТ. Іди, йди! Тобі тут нічого робити.

АЛІСА *(виходить)*.

КАПТАН *(прийшов до тям)*. Скажи, Курте, як ти збираєшся порядкувати у своєму карантинному пункті?

КУРТ. Побачимо.

КАПТАН. Чекай, чекай! Не забудь, що на острові я комендант, і працювати тобі доведеться зі мною!

КУРТ. А тобі вже траплялося бачити якийсь карантин?

КАПТАН. Ти мене питаєш? Звичайно, бачив, ти тоді ще під стіл пішки ходив! Послухайся моєї ради: не розташовуй дезінфекційні печі близько берега!

КУРТ. А я саме так і збирався зробити – щоб ближче до води.

КАПТАН. Відразу видно, що ти в цьому мало тямив. Вода – розсадник бактерій, їхня стихія.

КУРТ. Але ж морська вода змиває нечистоти!

КАПТАН. Дурниці!.. І коли ти врешті знайдеш житло, то мусиш узяти до себе дітей.

КУРТ. Ти вважаєш, що вони погодяться?

КАПТАН. Звичайно. Тільки ти повинен при цьому поводитись як справжній чоловік. Люди побачать, що ти виконав і свій батьківський обов'язок, це їм сподобається.

КУРТ. Я завжди виконував свої обов'язки у цьому пункті!

КАПТАН *(голосно, з притиском)*. ... хоча це твій найслабший пункт!

КУРТ. Хіба я не казав тобі...

КАПТАН. ... бо не можна кидати дітей отак напризволяще...

КУРТ. А ти тільки своє й знаєш!

КАПТАН. Як твій родич, твій старший родич, я маю право говорити тобі правду просто в очі, хоч яка гірка та правда... І не ображайся...

КУРТ. Хочеш їсти?

КАПТАН. Хочу.

КУРТ. З'їси щось легеньке?

КАПТАН. Ні, щось вагоме.

КУРТ. Але це може погано скінчитись!

КАПТАН. Вам того не досить, що хтось нездужає, то ви ще їсти не даєте!

КУРТ. Нічого не вдієш, інакше не може бути.

КАПТАН. А ще не пити! І не палити! Дідька лисого таке життя варте!

КУРТ. Смерть прагне жертви – інакше з'явиться, не забариться!

АЛІСА (*з'являється з букетиком квітів та з пачкою листів і телеграм*). Це для тебе!
(*Кидає квіти на письмовий стіл*).

КАПТАН (*радісно*)... Покажи! Дозволь!

АЛІСА. Будь ласка! Це тільки від молодшого складу офіцерів, від оркестру і солдатів.

КАПТАН. Заздриш?

АЛІСА. О ні! Були б це лаврові вінки... тоді може... але ж ти їх ніколи не матимеш!

КАПТАН. Хм... Телеграма від полковника... прочитай мені, Курте! Полковник... справжній джентельмен, хоча трішки дурноверхий...! А це? Звідкіля це? Що тут написано? Господи, від Юдит! Телеграфуй, нехай приїде найближчим пароплавом. Так ... гарно! Гарно, коли маєш друзів, і вони пам'ятають про недужого – він чоловік заслужений, видагний воїн, лицар без страху й ганджу!

АЛІСА. Нічого не второпаю! Це що – вітання з приводу недуги?

КАПТАН. Ах ти гієно!

АЛІСА (*до Курта*). Тут у нас на цьому острові був лікар, його так ненавиділи, що влаштували гучний бенкет, коли той лікар забрався геть – з радощів, що позбулись його!

КАПТАН. Постав квіти у вазу... Признатись по правді, я не вірю людям... то все погань... але цей скромний вияв пошани – їй-Богу, це щиро! Повинно бути щиро!

АЛІСА. Дурню!

КУРТ (*читає телеграму*). Юдіт повідомляє, що не може прибути, корабель не курсує, бо почався шторм!

КАПТАН. Більше нічого?

КУРТ. Є ще *post scriptum*.

КАПТАН. Та читай же!

КУРТ. Вона просить, щоб татусь не пив забагато.

КАПТАН. Ох! Як їй не соромно!.. Такі тепер діти! І це моя єдина улюблена доня... моя Юдит...! Моє божество!

АЛІСА. Твоя стопроцентна копія!

КАПТАН. І це – життя, це його неповторні радощі! Тьху, до дідька!

АЛІСА. Що посіяв, те й пожнеш, Едгаре! Ти бунтував її супроти матері – тепер це обертається проти тебе, батьку! Нехай хтось спробує сказати, що немає Бога на небесах!

КАПТАН (*до Курта*). А що полковник?

КУРТ. Він не заперечує проти твоєї відпустки.

КАПТАН. Відпустки? Але ж я не просив нічого!

АЛІСА. Зате я просила!

КАПТАН. Я не приймаю цього!

АЛІСА. Наказ уже підписаний.

КАПТАН. Що мені до того?

АЛІСА. Бачиш, Курте, для цього чоловіка не існують закони, немає правил, людського порядку... Він понад усім і понад усіма, Всесвіт створено для його ужитку, сонце й місяць сходять, щоб прославляти його до небес. Такий у мене чоловік! Невдаха капітан, який навіть не має підстав отримати чин майора. Зарозумілий і бундючний, з нього усі кепкують, а він ні сіло ні впало уявив собі, ніби його бояться. Бідолаха, котрий сахається п'їтьми й вірить у барометр. А фінал спектаклю – купа гною, та й то не найкращого гатунку!

КАПТАН *(задоволений собою, обмахується букетом квітів, не слухаючи Аліси)*. Ти запросила Курта поснідати?

АЛІСА. Ні!

КАПТАН. Зроби хуленько два соковиті біфштекси.

АЛІСА. Два?

КАПТАН. Два. Один для мене.

АЛІСА. Але ж нас тут троє!

КАПТАН. Ти теж хочеш їсти? Зроби тоді три!

АЛІСА. А де я візьму? Учора ти запросив Курта на вечерю, а вдома не було навіть окрайця хліба. Курт не спав цілу ніч, сидів біля тебе, не маючи й рїски в устах. Він навіть кави не випив, бо вдома нема, а кредиту нам уже не дають!

КАПТАН. Вона лиха на мене, що я учора не помер!

АЛІСА. Ні – що не помер двадцять п'ять літ тому, що не помер до мого народження!

КАПТАН *(до Курта)*. Послухай її!.. Так воно й буває, коли хтось спонукає когось до шлюбу! Дорогий мій Курте! Одного я певен – мій не був спланований на небесах!

АЛІСА і КУРТ *(ззираються)*.

КАПТАН *(встає і рушає до дверей)*. Кажіть що хочете, а в мене служба. *(Одягає старосвітську армійську каску з гребенем, припасовує шаблю і накидає на плечі плащ)*. Питати-муть – то я на батареї.

АЛІСА і КУРТ *(марно намагаються зупинити його)*.

КАПТАН. Геть з дороги! *(Виходить)*

АЛІСА. Іди, йди! Ти завжди зникаєш, ховаючи обличчя, коли не можеш здолати суперника! Ти змушуєш жінку прикривати тебе, ти, п'яничко, хвалько, брехлію! Тьху на тебе!

КУРТ. Бездонне провалля!

АЛІСА. Ти ще всього не знаєш!

КУРТ. Це ще не все?

АЛІСА. Ні, не все... Але мені соромно...

КУРТ. Куди він подався? Звідки в нього беруться сили?

АЛІСА. Непогане запитання! Він пішов до своїх солдафонів подякувати за квіти... потім буде жерти й пиячити з ними! І обмовлятиме офіцерів... Знав би ти, скільки разів йому погрожували відставкою! Тримують тут із співчуття до сім'ї, а він втовкмачив собі в голову, що це – зі страху перед ним, перед його вищїстю! Бідолашні офіцерські жінки – вони боронили нас, а він їх зненавидів і весь час обмовляв!

КУРТ. А я приїхав сюди шукати спокою над морем... І нічого не відав про ваше життя...

АЛІСА. Бідолашний Курт!.. Де ти знайдеш щось перекусити?

КУРТ. Піду до доктора... Але ти? Дозволь, я щось придумаю для вас!

АЛІСА. Тільки щоб він не довідався, він мене знищить.

КУРТ (*визирає через вікно*). Поглянь! Він стоїть собі там, на валах, на вітрі...

АЛІСА. Шкода його... І чому він такий?

КУРТ. Шкода вас обох!.. І чим тут зарадити?

АЛІСА. Поняття не маю... Прийшла купа рахунків, він їх навіть не помітив.

КУРТ. Часом це щастя – нічого не помічати.

АЛІСА (*біля вікна*). Едгар розстебнув плаща! Відкрив груди всім вітрам. Він прагне смерти, так, Курте?

КУРТ. Не думаю. Коли він відчув, що життя покидає його, то вчепився за мене так цупко... почав втручатися в мої справи, неначе прагнув прослизнути в мене і жити моїм життям. Така в нього вдача.

АЛІСА. Так, він вампір! Вдирається в чуже існування, насичується чужим життям, хоче вирішувати за інших, полагоджувати чужі справи, бо власне життя його не обходить ані трохи. Будь пильний, Курте, не допускай його ніколи до свого приватного життя, не дозволяй йому входити до кола своїх друзів, бо він украде їх у тебе й привласнить собі... Він причарує кого завгодно! Хай тільки випадково зустріне твоїх дітей – і ти побачиш, що діти відразу зав'яжуть з ним якнайближчі контакти, він їх собі підпорядкує й виховає, як йому заманеться, а найголовніше – всупереч усім твоїм власним намірам.

КУРТ. Алісо! Чи то не він відібрав у мене дітей, коли я розлучився з дружиною?

АЛІСА. Це такі давні події... Він, Курте, він!

КУРТ. Я підозрював це, але не знав напевно. Отже, він!

АЛІСА. Ти так довірливо послав мого чоловіка до своєї дружини в ролі посередника, а він і до неї втерся в довіру, він напоумив її, що треба робити, щоб забрати в тебе дітей.

КУРТ. Боже мій милосердний!

АЛІСА. Таке його друге обличчя.

Мовчанка

КУРТ. Знаєш, сьогодні серед ночі... коли він думав, що помре, він змусив мене пообіцяти, що я подбаю про його дітей.

АЛІСА. Ти не помстишся на моїх дітях?

КУРТ. Ніколи! Я ж дав слово подбати про них – і дотримаю слова.

АЛІСА. Справді, це буде найкращий спосіб помститися йому. Ніщо не викликає в нього більшої відрази, ніж шляхетність.

КУРТ. Тож я можу вважати, що вже відомщений, хоча й не мстився.

АЛІСА. Я закохана в помсту, для мене акт розплати – це вияв справедливості. Я радію, коли зло буває покаране!

КУРТ. Ти й далі незрушно стоїш на своєму!

АЛІСА. Й до скону стоятиму, а коли трапиться, що прошу ворогові чи покохаю його – це буде тільки облуда!

КУРТ. Алісо! Часом потрібно вгаїти щось, не помітити усього! Це й називається – вибачливість. Вона потрібна кожному з нас.

АЛІСА. Тільки не мені! Я завжди грала відкритими картами.

КУРТ. Сильно сказано!

АЛІСА. Радше, надто м'яко! Чого я тільки не натерпілася від цього чоловіка, хоч ніколи його не кохала!

КУРТ. Чом же ти вийшла за нього, Алісо?

АЛІСА. Коли б я знала!.. Бо він узяв мене! Спокусив! Не знаю! Хотілося зробити добру партію, потрапити до товариства...

КУРТ. І ти покинула своє мистецтво.

АЛІСА. Зневажила... Однак ти знаєш, він мене ошукав! Обіцяв солодке життя... розкішний дім... а насправді були самі борги... Золота – тільки й усього, що на його мундирі, та й воно фальшиве! Він ошукав мене!

КУРТ. Стривай! Коли молода людина закохується, майбутнє ввижається щасливим... і треба вибачити, коли надії не збуваються. Я також винен, що мої сподівання виявилися ілюзорними, хоча не вважаю, ніби комусь затуманив голову... Що ти там бачиш, на тих валах?

АЛІСА. Дивлюсь, чи він не впав.

КУРТ. Упав?

АЛІСА. На жаль, не впав! Він мене завше дурить!

КУРТ. Піду врешті до лікаря й до судді.

АЛІСА *(сідає біля вікна)*. Іди, мій любий. А я посиджу й почекаю. Навчилась уже чекати.

АНТРАКТ

*Та сама декорація, тільки при денному світлі.
І так само, як дотепер, ходить на валах біля батареї вояк.*

АЛІСА *(сидить у кріслі праворуч, в неї сиве волосся)*.

КУРТ *(стукає, увіходить зліва)*. Добридень, Алісо!

АЛІСА. Добридень, мій любий! Сідай, прошу!

КУРТ *(сідає в крісло зліва)*. Корабель пристає до порту!

АЛІСА. Я знаю, що на нас чекає, якщо Едгар прибув на ньому.

КУРТ. Він на кораблі. Я помітив, як блищить його шолом! Що він робив у місті?

АЛІСА. Легко здогадатись. Одягнув парадний мундир – значить, шикувався до полковника, а що вдягнув візитові рукавички, то, звичайно, мав намір відвідати ще когось.

КУРТ. Ти помітила, який він спокійний був учора? Зовсім інша людина, відколи покинув пити. Такий рівноважений, стриманий, делікатний.

АЛІСА. Знаю. Коли б цей чоловік завжди був тверезий, він би став загрозою для всіх на світі. Це просто щастя, що пристрасть до віскі зробила Едгара смішним і нешкідливим!

КУРТ. Джин з пляшки покарав його!.. Але ти бачиш, відколи на нього впала тінь смерти, він сповнений гідності і шойно пробуджена думка про безсмертя наче примушує його інакше дивитись на життя.

АЛІСА. Помиляєшся! Він сповнений лихих намірів. І не довіряйся його словам, він дурить зумисне, такого інтригана тільки пошукати...

КУРТ (*приглядається до Аліси*). Алісо! Що це? Ти посивіла за ці дві ночі!

АЛІСА. Ні, дорогенький мій, я давно вже геть сива, тільки перестала підфарбовувати волосся, відколи чоловік мій зробився наче мертвий! Двадцять п'ять років у фортеці... ти знав, що тут раніше була в'язниця?

КУРТ. В'язниця? Справді, досить поглянути на ці стіни...

АЛІСА. І на моє обличчя! Навіть діти стали бліді, наче в'язні.

КУРТ. Я не можу уявити собі дитячого гамору в цих мурах.

АЛІСА. Нема нічого дивного, що він тут рідко лунає. Двоє тих, котрі померли, зів'яли без світла!

КУРТ. І що ж чекає на нас, Алісо?

АЛІСА. Вирішальна битва! Проти нас з тобою. В його очах я бачила знайомий блиск, коли ти читав телеграму від Юдит. Звичайно, блискавка мала влучити в Юдит, але ж ти знаєш – Юдит не досяжна для його стріл, отож уся лють упала на тебе!

КУРТ. І як ти гадаєш, які в нього наміри щодо мене?

АЛІСА. Годі передбачити, але він володіє дивовижною здатністю – чи то пак дивовижним даром вивідувати чужі таємниці, ти ж зауважив, Курте, як він учора цілий день неначе жив справами твого карантину, як хотів утамувати спрагу твоїми проблемами, проблемами твоїх дітей... Едгар – пожирач людей! Я його знаю... Едгарове власне життя спливає чи вже сплигло...

КУРТ. Мені також здається, що він уже десь у потойбіччі. Обличчя фосфоризує, наче він розкладається... очі спалахують, мов блукаючі вогники на могилах чи на драговинні... Тихо, він іде! Тобі спадало на думку, що він міг би приревнувати?

АЛІСА. Яке там, він занадто самовпевнений! “Покажи мені чоловіка, до котрого я міг би ревнувати!” Це його слова!

КУРТ. Тим краще, навіть у його вадах є щось позитивне! Слухай, може, вийти йому на зустріч і привітатись?

АЛІСА. Не будь надто привітний, бо він вважатиме тебе нещирим. А коли він брехатиме, вдавай, наче віриш усьому. Я навчилась тлумачити його брехні й завше можу осягнути правду, скориставшись своїм власним кодом!.. Я передчуваю лихо... але ти, Курте, тримай себе в руках. Моя єдина перевага в нашій безконечній боротьбі полягала в тому, що я завжди була твереза і могла розважливо мислити... Він програвав через своє віскі!... А тепер побачимо!

КАПТАН (*увиходить зліва, в парадному мундирі, касці, плащі, білих рукавичках. Спокійний, сповнений гідності, але блідий і з синцями під очима. Йде, спотикаючись, потім сідає, не скидаючи каски й плаща, здаля від Аліси й Курта, з правого боку сцени. Під час розмови тримає шаблю між колінами*). Добридень! Даруйте, що відразу сідаю, але я трохи втомився.

КУРТ І АЛІСА. Добридень!

АЛІСА. Як здоров'я?

КАПТАН. Досконало! Тільки трохи втомився.

АЛІСА. Що нового в місті?

КАПТАН. Усяка всячина. Між іншим, я був у лікаря. Він запевняє, що це все пусте, я ще житиму, років з двадцять протягну, якщо подбаю про себе.

АЛІСА (*Куртові*). Бреше! (*Капітанові*). Приємно чути, дорогенький!

Мовчанка. Капітан поглядає то на Алісу, то на Курта, ніби просить їх продовжити розмову.

КАПТАН. Ти щось сказала?

АЛІСА. Ні, нічого!

КАПТАН (*спроквола*). Послухай-но, Курте...

АЛІСА (*до Курта*). Бачиш, таки заговорив!

КУРТ (*киває головою*).

КАПТАН. Я познайомився з різними людьми... і поміж іншими там був... молодий волонтер (*зволікаючи*) – артилерист (*навза, під час якої Курт виявляє занепокоєння*). А оскільки... нам бракує волонтерів... саме тут бракує, то я домовився з полковником, він відрядить хлопця до нас... Курте, я гадаю, ти повинен тішитися, тим більше, коли скажу тобі, що це... твій власний син!

АЛІСА (*до Курта*). Вампір! Тепер ти сам бачиш!

КУРТ. За нормальних умов це справді мало б тішити батька, але в моїй ситуації це нестерпно боляче!

КАПТАН. Чому? Я не розумію!

КУРТ. І не треба! Досить, що я не хочу...

КАПТАН. Ах так, ось якої ти думки!.. Тоді знай, що цього хлопця вже відрядили сюди й буквально від цієї миті він підпорядковується моїм наказам.

КУРТ. Коли так, я примушу його перейти до іншого полку!

КАПТАН. Не примусиш: ти позбавлений будь-яких прав на свого сина!

КУРТ. Позбавлений?

КАПТАН. Суд передав опіку над дітьми їхній матері!

КУРТ. Я зв'яжуся з нею!

КАПТАН. Нема потреби!

КУРТ. Нема потреби?

КАПТАН. Бо я вже це зробив! Отак!

КУРТ (*підводиться, але відразу ж осувається на крісло*).

АЛІСА (*до Курта*). Він повинен померти!

КУРТ. Людожер!

КАПТАН. Так, я вже це зробив. (*Звертається до Аліси й Курта*). Ви щось казали?

АЛІСА. Ні! Ти що – погано чуєш?

КАПТАН. Так, трохи є... але підійди ближче, я скажу тобі щось віч-на-віч.

АЛІСА. Віч-на-віч? Але навіщо? Присутність свідка може знадобитися обом сторонам.

КАПТАН. Слушно, Алісо, завше добре подбати про свідків!... Але насамперед скажи, ви підготували заповіт?

АЛІСА (*подає йому документ*). Його уклав сам аудитор!

КАПТАН. На твою користь!.. Гарзд!.. (*Читає документ, опісля рве його старанно на клантики, кидає їх на підлогу*). Ось тобі! Ось тааак!

АЛІСА (*до Курта*). Ти бач, яка це людина?

КУРТ. Нелюд!

КАПТАН. Так! Я хотів би повідомити Алісу...

АЛІСА (*знервовано*). Будь ласка!

КАПТАН (*спокійно, як і досі*). Згідно з віддавна виявленим тобою прагненням припинити

це злиденне життя в нещасливому шлюбі і в зв'язку з відсутністю вияву любови до чоловіка й дітей, водночас враховуючи твоє недбале ставлення до виконання обов'язків господині, я подав сьогодні до суду прохання про розлучення!

АЛІСА. Ах так! На якій такій підставі?

КАПІТАН *(продовжує спокійно)*. Окрім вищевказаних причин, у мене є суто особисті! А саме – оскільки з'ясовано, що я можу прожити ще років з двадцять, я маю намір замінити цей невдалий шлюб на відповідніший, тобто поєднати свою долю з жінкою, котра, виявляючи відданість чоловікові, принесе в посагові ще й молодість і – щиро кажучи – бодай крихту жіночої вроди!

АЛІСА *(знімає з пальця обручку й кидає Капітанові)*. Прошу!

КАПІТАН *(піднімає обручку й кладе в кишеню камізелки)*. Вона жбурляється обручкою! Ласкаво прошу свідка звернути на це увагу.

АЛІСА *(підводиться обурена)*. І ти збираєшся вказати мені на двері й привести іншу жінку? До мого дому?

КАПІТАН. Н-ну!

АЛІСА. Коли так, поговоримо відверто! Курте, кузене Курте, ось цей чоловік намагався вбити свою дружину.

КУРТ. Замах на життя?

АЛІСА. Так, він штовхнув мене в море!

КАПІТАН. Свідків не було!

АЛІСА. Він бреше! Юдит бачила!

КАПІТАН. Ну то й що?

АЛІСА. Вона може засвідчити!

КАПІТАН. Не може. Вона каже, що нічого не бачила.

АЛІСА. Ти навчив це дитя брехати!

КАПІТАН. У цьому не було потреби, ти дала їй урок раніше.

АЛІСА. Ти бачився з Юдит?

КАПІТАН. Так, бачився!

АЛІСА. О Боже! О Боже!

КАПІТАН. Фортеця капітулювала! Ворогові дозволено відступити за десять хвилин. Десять хвилин! Годинник на столі! *(Стоїть, тримаючи руку на серці)*.

АЛІСА *(підходить до Капітана й торкає його за плече)*. Що з тобою?

КАПІТАН. Не знаю!

АЛІСА. Хочеш чогось? Дати чогось напитись?

КАПІТАН. Віскі? Ні, ні, я не хочу помирати! Слухай! *(Випроставившись)*. Не торкайся мене! Десять хвилин, або залогу буде знищено! *(Вихоплює шаблю)*. Десять хвилин!

Йде углиб сцени

КУРТ. Що він за людина така!

АЛІСА. Дідько, а не людина!

КУРТ. Що йому треба від мого сина?

АЛІСА. Хоче зробити з нього свого заручника, щоб мати владу над тобою; хоче ізолювати тебе від властей на острові... Знаєш, цей острів люди називають “маленьким пеклом”.

КУРТ. Звідки я міг знати!.. Алісо! Ти перша жінка, яка викликала в мене співчуття. Всі інші, здається, варті своєї долі.

АЛІСА. Курте, не покидай мене! Прошу, не йди, він мене б’є... Він мене бив двадцять п’ять років... на очах у дітей... він штовхнув мене в море...

КУРТ. Я відрікаюся від нього. Давню зневагу, цькування – я все готовий був пустити внепам’ять, я прийшов сюди без крихти гніву, простив йому навіть тоді, коли ти сказала, що це Едгар розлучив мене з моїми дітьми... Простив, бо він заслаб, він опинився за крок від смерті! Але тепер, коли він хоче позбавити мене сина... ні, тепер він мусить умерти... він – або я!

АЛІСА. Добре! Ми не здамо фортецю! Ми висадимо її в повітря! Хай він загине! Хай загине, хоч би й нам довелося укупі з ним піти з життя! Я подбаю про порох!

КУРТ. Спершу я не відчув урази, потім виникло бажання тікати звідси, бо зненацька почав заражатись вашою ненавистю. Але тепер прагну ненависти до цього чоловіка, як до найлютішого зла!... Що будемо робити?

АЛІСА. Скористаймося тактикою, котрої він сам навчив мене! Пошукаємо собі спільників серед його ворогів!

КУРТ. Як йому вдалося розшукати мою дружину? Чому ця пара не стрілася раніше? Від їхнього єдиноборства земля б двигтіла.

АЛІСА. Однак тепер ці братні душі стрілися! Ні, ми будь-що повинні розлучити їх! Я здогадуюсь, де його слабе місце, я давно вже це підозрювала...

КУРТ. Скажи, хто найлютіший ворог Едгара на острові?

АЛІСА. Інтендант!

КУРТ. Чесний чоловік!

АЛІСА. Так! Він знає те, що я... що мені відомо! Що Капітан виробляв і всі інші!

КУРТ. Що ти маєш на увазі?

АЛІСА. Зловживання!

КУРТ. Жах! Я умиваю руки!

АЛІСА. Ха! Ха! Ти не здатний поконати ворога!

КУРТ. Колись би міг, але тепер уже ні.

АЛІСА. Чому?

КУРТ. Бо зробив відкриття... Справедливість візьме гору сама собою.

АЛІСА. Аякже, дожидайся біля моря погоди! А тим часом він забере в тебе сина! Поглянь на мою сивину... Торкнись мого волосся, воно ще густе!... Він надумав знову оженитися, отже, я теж зможу зробити це... Я вільна! Через десять хвилин він опиниться в клітці, ось тут унизу (*тупає ногою об підлогу*), під нами... і я танцюватиму над ним, танцюватиму “Боярський марш” (*починає танок, узявшись у боки*). Ха! Ха! Ха! Я гратиму на фортеп’яно так, щоб він мене почув! (*Тарабанить по клавішах*). О, ворота фортеці відчиняться і вартовий із шаблею на похваті пильнуватиме вже його, тільки його! Я вільна, вільна!

КУРТ (*дивиться на неї пожадливо*). Алісо! Ти що, теж чортиця?

АЛІСА (*стає на крісло й знімає лаврові вінки*). Лаври я заберу, коли піду звідси... Лаври тріумфу! І ці розвіяні стрічки! Злегка припорошені, однак вічно зелені лаври... Як моя молодість! Я не стара ще, Курте!

КУРТ (*з блискучими очима*). Чортиця!

АЛІСА. У цьому маленькому пеклі!... Послухай, я піду перевдягнусь... *(розпускає коси)*. Це потриває дві хвилини... за дві хвилини дійду до Інтенданата... а потім фортеця злетить у повітря!

КУРТ *(так само)*. Чортиця!

АЛІСА. Ти завжди так казав, ще в дитинстві! Пам'ятаєш, коли ми були дітлахами й заручились! Ха! Ха! Ти був такий несміливий...

КУРТ. Алісо!

АЛІСА. Так, так! Боязкий! І це тобі дуже личило! Бачиш, трапляються рішучі жінки, вони люблять нерішучих чоловіків... і трапляються несміливі чоловіки, котрим до вподоби рішучі жінки!.. Ти трішечки любив мене тоді, правда, Куртее?

КУРТ. Що це зі мною? Світ перевернувся! Де я?

АЛІСА. Ти в акторки! І вільні манери не заважають їй бути дивовижно розкішною жінкою! Так, так! Вільна, вільна, вільна! Не дивись, я хочу перевдягнутися!

КУРТ *(підбігає, бере її на руки, підносить вгору й кусає в шию, аж Аліса скрикує. Потім враз кидає її на шезлонг і вибігає ліворуч)*.

Падає завіса

Та сама декорація. Вечір. Вартового біля батареї все ще видно через вікно у глибині сцени. Лаврові вінки зависли на спинці крісла. Лампа під стелею засвічена. Чутно тиху музику.

Капітан, блідий, в окулярах, з запаленими очима, сивуватий, у витертому мундирі. Взутий у чоботи для їзди верхи. Сидить біля письмового стола й розкладає пасьянс.

Музика, що звучала в антракті, не замовкає і після підняття завіси, аж поки з'явиться новий персонаж. Капітан далі розкладає пасьянс, вряди-годи здригаючись, підводить голову, тривожно прислухається.

Підходить до буфета, однак поскрипування віконної рами сполохало його, він озирвається: що там таке? Виймає з буфета три темні чотирикутні пляшки з віскі, придивляється до них пильно – і жбурляє через вікно. Виймає зі скриньки сигару, нюхає одну теж, викидає за вікно.

Скинувши окуляри, чистить їх і перевіряє, чи добре бачить крізь скло. Викидає й окуляри через вікно; тиняється кімнатою, спотикаючись поміж меблями, наче наосліп, і запалює на секретері свічник з шістьма свічками. Помічає лаврові вінки, бере їх і рушає до вікна, але передумавши, повертається назад. Знімає з фортепіяно серветку, обережно сповиває нею вінки, бере з письмового столу шпильки й заколює різьки серветки, опісля кладе все те на крісло. Підходить до фортепіяно, грюкає кулаками по клавіатурі, опускає кришку клавіатури, замикає її на ключ, викидає і його за вікно. Засвічує свічки на фортепіяно, йде до етажерки, бере портрет дружини, розглядає його й дере на дрібні шматочки, кидаючи їх на підлогу. Скриплять віконні завіси. Капітан знову жахається.

Заспокоївшись, бере до рук фотографії сина й доньки, торкається злегка устами й ховає в нагрудній кишені. Решту фотографій зіштовхує ліктем на підлогу й чоботом зсочує до купи. Врешті втомлено опускається в крісло біля письмового столу, хапається за серце. Запалює свічник на столі й зітхає, втуплюючись очима перед себе, наче в якогось привида... Опісля знову підводиться, наближається до секретера; відкриває його й виймає звідти пачку листів, перев'язаних блакитною шовковою стрічкою, кидає їх у піч. Замикає секретер. Затріщав телеграф і одразу ж вмовк. Капітан здригається, наче смертельно наляканий, і завмирає, притиснувши руку до серця. Він ще прислухається, але, не вловивши жодних звуків у телеграфі, так само прислухаючись, іде до дверей, що зліва; рвучко відхиляє їх, переступає через поріг і повертається назад, тримаючи на руках kota, глядячи його по спинці. Опісля виходить праворуч. Музика замовкає.

АЛІСА (*з'являється з глибини сцени, одягнена як для прогулянки, волосся чорне, капелюшок, рукавички; розглядається з подивом довкруг, її увагу привертають запалені свічки*).

КУРТ (*увиходить зліва, знервований*).

АЛІСА. Нагадує різдвяний вечір!

КУРТ. Нехай собі!

АЛІСА (*протягає йому руку для поцілунку*). Подякуй мені!

КУРТ (*цілує Алісі руку, знеохочений*).

АЛІСА. Маємо шестеро свідків, з них четверо надійні, як мур! Рапорт відправлено, а відповідь надійде телеграфом – сюди, до цієї фортеці!

КУРТ. Он як!

АЛІСА. “Он як”! Міг би й подякувати!

КУРТ. Чому він засвітив стільки свічок?

АЛІСА. Боїться темряви, от чому! Поглянь на телеграф! Чи це не нагадує тобі ручку від кавового млинки – меле й меле, а зернятка тріщать... ніби комусь рвуть зуби...

КУРТ. Що він тут робив у кімнаті!

АЛІСА. Здається, зібрався кудись переселитися. До пекла він переселиться, ось куди!

КУРТ. Алісо, не говори так! Я думаю, це недостойно... Він був моїм приятелем у молоді літа й не раз підтримував у скрутні хвилини... Мені його жаль!

АЛІСА. А мене тобі не жаль? Я ж не зробила нічого лихого, а довелося пожертвувати кар'єрою задля цього монстра!

КУРТ. Пожертвувати кар'єрою! Вона що – справді була аж така блискуча?

АЛІСА (*розлючено*). Що ти верзеш! Та ти знаєш, хто я, ким я була?

КУРТ. Ну, ну, ну!

АЛІСА. І ти теж уже починаєш!

КУРТ. Уже?

АЛІСА (*кидається Куртові на шию, цілує його*).

КУРТ (*обнімає Алісу, кусає в шию, Аліса кричить*).

АЛІСА. Ай, ти кусаєш мене!

КУРТ (*не владний над собою*). Так, я хочу вп'ястися в твою горлянку, як рись, і спивати твою кров! Ти розбудила в мені хижого звіра, якого я так довго намагався вбити в собі самозреченням і самоїдством. Коли я опинився тут, я вважав себе бодай трохи кращим за вас, але тепер саме я найнікчемніший! Відколи ти постала переді мною в усій своїй відвертій наготі, відколи засліпила мене пристрасстю, я відчуваю всю силу зла. Бридке стає враз прекрасним, а добро гидким і безсилим! Іди сюди, я задую тебе... цілунками... Алісо! (*Обіймає її*).

АЛІСА (*показує йому свою ліву руку*). Бачиш слід від кайданів, які ти розірвав? Я була рабою, а відтепер я вільна.

КУРТ. Але я візьму тебе в неволю... полоню тебе...

АЛІСА. Ти?

КУРТ. Я.

АЛІСА. Мені якоїсь миті здалося, що ти... проповідник.

КУРТ. Проповідник?

АЛІСА. Ти говорив щось про первородний гріх...

КУРТ. Хіба?

АЛІСА. Ніби явився читати мені літанію.

КУРТ. Справді? Слухай, за якусь годину ми будемо в місті! Тоді ти побачиш, хто я такий.

АЛІСА. А ввечері підемо до театру, покажемося людям. Він згорить від сорому, бо я втекла від нього! Ти розумієш?

КУРТ. Починаю розуміти! В'язниця – це ще не все...

АЛІСА. Звичайно, це не все! Ганьба – ось що потрібне!

КУРТ. Чудний цей світ! Ганебно чиниш ти, а ганьба спадає на його голову!

АЛІСА. Що ж, коли світ такий дурнуватий!

КУРТ. Здається, ці тюремні мури всотали в себе всю мерзоту злочинних душ. Досить дихнути, щоб увібрати її в себе! Ти, мабуть, думала про театр і вечерю. Я думав про свого сина.

АЛІСА *(вдаривши його рукавичкою по устах)*. Дурнику!

КУРТ *(підняв руку, щоб дати їй ляпаса)*.

АЛІСА *(відступає)*. Tout beau.

КУРТ. Даруй мені!

АЛІСА. На коліна!

КУРТ *(падає навколішки)*.

АЛІСА. Чолом!

КУРТ *(схиляється чолом до підлоги)*.

АЛІСА. Цілуй мої пантофлі!

КУРТ *(цілує)*.

АЛІСА. Ніколи більше не наважуйся... Підведись!

КУРТ *(підводиться)*. До чого я дійшов! Куди я потрапив?

АЛІСА. Сам знаєш!

КУРТ *(роззирається з жахом)*. Мені здалося... ніби я у пеклі.

КАПІТАН *(увиходить з правого боку, знесилено спирається на паличку)*. Чи можна мені поговорити з Куртом? Сам на сам.

АЛІСА. Йдеться про добровільний відступ війська?

КАПІТАН *(сідає біля кравецького столика)*. Будь ласка, Курте, сядь біля мене. А ти, Алісо, чи не дала б ти нам на хвилику... спокій?

АЛІСА. Ще чого!.. Нові сигнали... *(до Курта)*. Я тебе прошу, сядь!

КУРТ *(неохоче сідає)*.

АЛІСА. І послухай, що можуть сказати вік і досвід... А коли б надійшла телеграма... покликай мене! *(Виходить ліворуч)*.

КАПІТАН *(з гідністю, перечекавши мить)*. Ти збагнув сенс людського буття, такого от, як моє, як – наше?

КУРТ. Ні. Так само, як не збагну сенсу власного призначення.

КАПІТАН. Навіщо вся ця метушня?

КУРТ. У найкращі хвилини свого життя я вірив, що сенс його якраз у тому й полягає, щоб не докопуватися до сенсу, а просто скорятися необхідності.

КАПІТАН. Скорятися! Без точки опори я не можу скорятися...

КУРТ. Дуже слушно, але як математик, ти, мабуть, повинен уміти шукати ту невідому точку, коли в твоєму розпорядженні є декілька відомих...

КАПТАН. Я шукав – але не знайшов!

КУРТ. Вочевидь, ти помилився в підрахунках, почни спочатку!

КАПТАН. Доведеться!... Скажи, звідки в тебе така зневіра?

КУРТ. Пустка... Все не так, як тобі здається...

КАРІТАН. Таж ти, мабуть, помітив, що я сприймав сенс буття зовсім просто: розділяй! Перекреслюй і простуй далі! Спершу я забезпечувався добрячим міхом, скидав туди всі свої приниження, а коли міх наповнювався, я викидав його у море! Навряд чи ще хтось зазнавав таких принижень. Та я перекреслив їх, піднісся над ними – і вони для мене більше не існують!

КУРТ. Я помітив лишень, що ти вигадав своє власне життя і все своє оточення!

КАПТАН. А як я міг жити інакше? Як би міг витримати... *(хапається за серце)*.

КУРТ. Що з тобою, Едгаре!

КАПТАН. Паскудно! *(павза)*. Вигадкам, як ти це називаєш, прийшов кінець. З'явилася оголена дійсність... Як це нестерпно! *(Продовжує плаксиво, як старець з одвислою щелепою)*. Бачиш, мій любий друже... *(опанувавши себе, говорить як завжди)*. Вибач!.. Сьогодні, коли я був у місті й бесідував з лікарем... *(знову плаксиво)*... він сказав, що це все, гаплик... *(як звичайно)* ... урветься моя нитка! Недовго зосталось!

КУРТ. Він так сказав?

КАПТАН *(скиглиць)*. Так, він так сказав!

КУРТ. Ти одурив нас?

КАПТАН. Що? Ах так... ні, то неправда!

Павза

КУРТ. І все решта – також вигадки?

КАПТАН. Про що мій брат говорить?

КУРТ. Про те, що мій син прибуде сюди як волонтер!

КАПТАН. Уперше чую!

КУРТ. Знаєш, твоя здатність викреслювати власні негідні вчинки просто незбагненна!

КАПТАН. Не втямлю, що там каже мій брат!

КУРТ. Отож, тобі кінець!

КАПТАН. Так, зосталася якась дещиця!

КУРТ. Чекай, то може, ти не починав і справи про розлучення, що так принизило б твою дружину?

КАПТАН. Розлучення? Що за бридня! Уперше чую!

КУРТ. Признайся: ти тоді брехав?

КАПТАН. Брат мій вживає такі страшні слова! Нам всім бракує вміння вибачати!

КУРТ. Ти усвідомив це?

КАПТАН *(категорично, чітко)*. Так, усвідомив! Тому прости мені, Курте! Прости мені все!

КУРТ. Це слово мужа! Тільки я не маю що тобі прощати! І я уже не той, за кого ти мене маєш! І аж ніяк не той, хто гідний вислухати твою сповідь.

КАПТАН (*чітко*). Життя було надміру дивовижне! Усе так суперечливо, усе так кепсько від раннього дитинства... а люди всі такі лихі, що й сам стаєш лихим...

КУРТ (*знервовано міряє кроками кімнату, кидаючи погляд на телеграф*).

КАПТАН. На що ти дивишся?

КУРТ. Можна, я вимкну телеграф?

КАПТАН. Ні, краще не треба!

КУРТ (*дедалі тривожніше*). Що за людина – комендант батареї Естберг?

КАПТАН. Чесний чоловік, тільки трохи корисливий.

КУРТ. А інтендант?

КАПТАН. Якщо по правді, то він мій ворог, але я не можу сказати про нього нічого лихого.

КУРТ (*визирає у вікно, де видно, як повільно сунеться ліхтарня*). Що це вони там виробляють з ліхтарнею? Он там, на батареї?

КАПТАН. З ліхтарнею?

КУРТ. Там хтось іде з ліхтарнею!

КАПТАН. Мабуть, наряд.

КУРТ. Що воно таке?

КАПТАН. Кілька солдатів і констебль. Запроторять за ґрати якогось бідолаху!

КУРТ. Ох!

КАПТАН. Послухай, тепер, коли ти вже ближче познайомився з Алісою, що ти про неї думаєш?

КУРТ. Не знаю, що й сказати... я не надто розбираюся в людях! Аліса для мене така ж загадкова, як ти, і як я сам! Я досягаю віку, коли досвід примушує визнати: нічого не тямлю, нічого не розумію... Але однаково хочеться заглибитись у сутність людських учинків... Чому ти штовхнув її в море?

КАПТАН. Звідки я знаю! Вона стояла на містку, й мені здалося таким природним, щоб вона опинилася в морі.

КУРТ. І ти ніколи не жалкував про це?

КАПТАН. Ніколи!

КУРТ. Як дивно!

КАПТАН. Настільки дивно, що аж не можу повірити: невже це я сам допустився такої підлоти.

КУРТ. Тобі не спадало на думку, що вона помститься?

КАПТАН. Мабуть, вона вже помстилась, і це теж цілком природно, інакше й не могло бути.

КУРТ. Ти так легко прийшов до цього цинічного висновку?

КАПТАН. Відколи я зазирнув у вічі смерті, життя обернулося до мене іншим боком... Слухай, якби тобі довелося стати суддею поміж мною та Алісою, кому б ти визнав слушність?

КУРТ. А нікому! Зате обом вам щиро співчував би, і тобі, може, трішечки більше.

КАПТАН. Подай мені руку, Курте!

КУРТ (*простягає руку, а другу кладе на плече Капітанові*). Старий мій друже!

АЛІСА (*з'являється зліва, в руці парасолька*). Ах, як зворушливо, яка щира приязнь!.. Телеграма ще не прийшла?

КУРТ *(холодно)*. Ні!

АЛІСА. Якесь дурна затримка. Мене бере нетерплячка, і хочеться прискорити події! Увага, Курте, я готова до останнього пострілу. Ще мить – і він поранений. Спершу набой – мені відома наука стрільби, отой знаменитий підручник про карабін, п'ять тисяч нерозпроданих примірників... А опісля – цілься! – бабах! *(Цілься парасолькою)*. – Як там твоя нова дружина? Та молоденька, ота красуня-незнайомка? Не знаєш! Зате я знаю, як ведеться моєму коханому! *(Обіймає Курта за шию й цілує його, але Курт відштовхує її)*. З ним усе гаразд, просто йому ще бракує відваги!... Ти, мерзотнику, я тебе ніколи не кохала! А ти був занадто самовпевнений, щоб ревнувати! Ти навіть не помітив, як я обвела тебе довкруг пальця!

КАПІТАН *(вихопивши шаблю, кидається до Аліси, розмахує зброєю, але влучає тільки в меблі)*.

АЛІСА. Рятуйте! Пробі! Поможіть!

КУРТ *(стоїть незворушно)*.

КАПІТАН *(падає з шаблею в руці)*. Юдит! Дитино, відомсти за мене!

АЛІСА. Нарешті! Він помер!

КУРТ *(відступає до дверей в глибину сцени)*.

КАПІТАН *(підводиться)*. Ще ні! *(Ховає шаблю в піхви, йде, щоб сісти біля кравецького столика)*. Юдит! Юдит!

АЛІСА *(наближається до Курта)*. Я йду – з тобою!

КУРТ *(відштовхує її, Аліса падає на коліна)*. Забирайся до пекла, геть, звідкіль прийшла! Прощавай навіки! *(Рушає до дверей)*.

КАПІТАН. Курте, не залишай мене самого. Вона уб'є мене!

АЛІСА. Курте, не йди, не покидай мене! Не кидай нас...

КУРТ. Прощайте! *(Виходить)*.

АЛІСА *(переходить на іншу позицію)*. Який негідник! І це твій друг?

КАПІТАН *(лагідно)*. Прости мені, Алісо, й ходи сюди. Іди, іди!

АЛІСА *(до Капітана)*. Більшого негідника й облудника відколи живу не бачила! Ти, Едгаре, ти – ось хто справжній мужчина!

КАПІТАН. Алісо, слухай! Мені залишилося недовго...

АЛІСА. Невже?

КАПІТАН. Лікар мені сказав...

АЛІСА. То всі твої теревені – теж неправда?

КАПІТАН. Так, Алісо.

АЛІСА *(безтямно)*. Ах! Що я накоїла!

КАПІТАН. Зарадити можна всьому на світі.

АЛІСА. Ні, Едгаре! Не всьому!

КАПІТАН. Вихід завжди знайдеться, треба тільки забути і простувати далі!

АЛІСА. Телеграма! Ах, ця телеграма!

КАПІТАН. Яка ще телеграма?

АЛІСА *(кидається навколішки перед Капітаном)*. Чи ж то ми прокляті? Чому все так мало статися? Себе... ні, нас обох я знищила! Навіщо ти дурив мене? І нащо він з'явився, цей спокусник! Ми загинули! Все можна виправити, вибачити, зітерти з пам'яті, будь тільки великодушний!

КАПТАН. Що ж там таке, чого не можна простити? Чи я тобі чогось не вибачив?

АЛІСА. Правда... Едгаре, але тепер – нічого не поправиш, не зарадиш!

КАПТАН. Не можу здогадатись, про що йдеться, хоча вже звідав усі твої підступні штучки...

АЛІСА. Ох, якби я могла з цього виборсатись! Якби я з цього вибралась! Я б доглядала тебе... Едгаре, я б кохала тебе!

КАПТАН. Що я чую? Це не омана? Нічого не можу зрозуміти.

АЛІСА. Ніхто на світі не здатний нам допомогти... Жодна людина...

КАПТАН. Невже ніхто?

АЛІСА (*зазирає Капітанові в очі*). Не знаю!.. Що буде з дітьми?.. Зганьблене ім'я..?

КАПТАН. То ти зганьбила наше ім'я?

АЛІСА. Ні, не я! Не я!.. Їм доведеться покинути школу! Вони будуть у житті такі ж самотні, як ми, такі ж лихі, як ми... Зачекай, і з Юдит ти також не зустрівася?

КАПТАН. Ні. Але забудь про це!

Туркоче телеграф. АЛІСА зривається.

АЛІСА (*кричить*). Лихо... яке лихо зараз упаде на нашу голову! (*До Капітана*). Не слухай його!

КАПТАН (*спокійно*). Гарзд. Не буду. Не буду, дитино моя люба, заспокойся. Не буду...

АЛІСА (*стоїть біля телеграфа, спинається на пальці, щоб зазирнути у вікно*). Не слухай!

КАПТАН (*затуляє вуха*). Добре, голубко! Ось бачиш, я затулив вуха!

АЛІСА (*падає навколішки з простягнутими руками*). Рятуй нас, Господи! Іде наряд! (*Хлипає*). О Боже, всемогутній Боже!

*Ворушить губами, наче змовляє тиху молитву.
Телеграф тріскоче ще якусь мить, з нього вислизає вузька смужка паперу,
і врешті запановує тиша.*

АЛІСА (*підводиться, відриває смужку паперу й читає про себе. Потім зводить погляд до неба, підходить до Капітана, цілує його в чоло*). Вже все позаду! Нічого важливого... (*Сідає в крісло й спливає, притулившись до вуст хустинку*).

КАПТАН. Ну і яка ж там у тебе таємниця?

АЛІСА. Не допитуйся! Усе обійшлося!

КАПТАН. Як скажеш, моя дитинко!

АЛІСА. Три дні тому ти б мене так не назвав...

КАПТАН. Гм, моя любко! Перший серцевий напад так мене скрутив, що я вже був одною ногою в могилі. Не пригадую, що я там бачив, але враження збереглося.

АЛІСА. Враження? Яке?

КАПТАН. Передчуття чогось кращого.

АЛІСА. Кращого?

КАПТАН. Так! Бо хто сказав, ніби життя – тільки ось тут? Я, по правді, ніколи в це не вірив. Тут – смерть або щось гірше!

АЛІСА. А що ж ми?

КАПІТАН. Краяти душу одне одному – мабуть, у цьому полягало наше земне призначення... Принаймні, так воно здається.

АЛІСА. Ми краями душу одне одному?

КАПІТАН. А хіба ні? Якого розгардіяшу ми нарobili! (*Роззирається навколо*). Поприбираємо за собою? І впорядкуємо усе?

АЛІСА (*підводиться*). Так, якщо це можливо!

КАПІТАН (*оглядає кімнату*). Одного дня надто мало, щоб з цим упоратися! Надто мало!

АЛІСА. Тоді два дні! Є досить часу!

КАПІТАН. Будемо сподіватись.

Павза.

КАПІТАН (*знову сідає*). А ти – і цього разу не звільнилась! Я вільний – ти на мене пута не наклала!

АЛІСА (*вражена*).

КАПІТАН. Дивуєшся? Я знав, що ти хотіла запроторити мене до в'язниці, але я переступаю через це!... За тобою водилися ще не такі гріхи!

АЛІСА (*не знаходить відповіді*).

КАПІТАН. Та й я ніколи не був безневинним ягням.

АЛІСА. І тепер я, мабуть, повинна стати тобі доглядальницею?

КАПІТАН. Вольному воля!

АЛІСА. А що я можу ще зробити?

КАПІТАН. Не знаю.

АЛІСА (*сідає, отупіла, розгублена*). Та це ж довічна мука! Невже цьому ніколи не буде краю?

КАПІТАН. Буде, якщо наберемось терпіння. Може, коли надходить смерть, саме й починається життя.

АЛІСА. Коли б так було!

Павза

КАПІТАН. Ти справді вважаєш, ніби Курт – облудник?

АЛІСА. Облудник...

КАПІТАН. А я так не думаю! Хоча – усяк, хто наблизиться до нас, стає лихим і покидає нас... Курт слабкодухий, а зло стожильне... (*Павза*). Зверни увагу, яким банальним зробилося життя! Колись збивало з ніг, а тепер тільки погрожує... Я майже певен, що через три місяці ми з тобою відсвяткуємо наше срібне весілля, а Курт – Курт буде за дружбу! І прийде доктор з Гердою... Інтендант виголосить промову, а комендант батареї скомандує "Многая літа"! Наскільки я знаю полковника, він з'явиться навіть без запрошення! – Смієшся? Пригадай срібне весілля Адольфа, ну, того, із стрілецького полку! Ще срібна наречена тоді вдягнула обручку на праву руку, бо наречений випадково врізав ножом їй безіменний палець на лівій руці.

АЛІСА (*тулить до рота хустинку, щоб погамувати сміх*).

КАПІТАН. Плачеш? Ах, ні, ти смієшся! Так, донцю, ми то ридаємо, то сміємося! І не питай

мене, що справді слушне! Я читав у газеті, що один чоловік розлучався сім разів – отже, сім разів і одружувався. А в дев'яносто років знову зійшовся з першою дружиною. Оце кохання – і нема на те ради! Я так ніколи і не втямлю: життя – це щось поважне чи тільки фарс? Жартуючи, воно нам докучає, а споважнівши – відразу стає затишне і спокійне. Але коли ти врешті поводишся поважно й гідно, зненацька незвідь-хто бере тебе на глузи... От хоч би Курт... То як, святкуємо срібне весілля?

АЛІСА (*мовчить*).

КАПТАН. Погоджуйся, Алісо! Вони з нас будуть лахи дерти – але що з того? Ми теж посміємось або вдамо поважних, залежно від обставин.

АЛІСА. Згода! Як скажеш, Едгаре!

КАПТАН (*повагом*). Отже, срібне весілля! (*Підводиться*). Переступити – і далі йти, Алісо! Ходім, Алісо!

З шведської переклали Наталя Іваничук, Ніна Бічужа

Переклад здійснено за:

Strindberg A. Dödsdansen. Samlade Verk, vol.44

Stockholm, Norstedts, 1988

Стріндберг А. Танець смерти. Зібрані твори, т.44

Стокгольм, в-во Норстедс, 1988 (перевидання)